

คำแนะนำการตรวจสอบกิจการสหกรณ์อย่างง่าย สำหรับผู้ตรวจสอบกิจการมือใหม่

นางสาวเอื้ออารีย์ จิตต์ตรง

ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาระบบการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

คำแนะนำนี้จัดทำขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะผู้ที่เพิ่งได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ตรวจสอบกิจการในสหกรณ์เป็นครั้งแรก เนื่องจากแต่เดิมมาระเบียนนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ได้กำหนดเรื่องการพ้นวาระการดำรงตำแหน่งไว้ ทำให้ที่ผ่านมาผู้ตรวจสอบกิจการคนเดิมมักจะได้รับ การเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้ทำหน้าที่ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ไม่ค่อยมีการหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ ไม่ว่าจะเพราะเหตุผลผู้ตรวจสอบกิจการคนเดิมปฏิบัติหน้าที่ได้ดียอยู่แล้ว หรือไม่มีผู้มีความสมบัติคนอื่นมาสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก็ตาม แต่นับจากนี้ไป จะต้องไม่มีผู้ตรวจสอบกิจการคนใดทำหน้าที่ต่อเนื่องกันไปโดยไม่มี การเว้นวรรคการดำรงตำแหน่งอีกแล้ว เนื่องจากข้อ 14 วรรคสอง ของระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่อีกได้ แต่ต้องไม่เกินสองวาระติดต่อกัน ข้อกำหนดนี้ส่งผลให้ผู้ตรวจสอบกิจการคนเดิม เมื่อทำหน้าที่ครบสองวาระติดต่อกันแล้วต้องหยุดการทำหน้าที่ และสหกรณ์ต้องกำหนดให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการคนใหม่เข้ามาทำหน้าที่แทนคนเก่า เพื่อให้มีการหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในสหกรณ์

ผู้ตรวจสอบกิจการคนใหม่ที่ได้รับการเลือกตั้งให้ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบกิจการแทนคนเก่า หากผ่านการอบรมหลักสูตรการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์มาระยะหนึ่งแล้ว ในช่วงแรกๆ ของการปฏิบัติหน้าที่ผู้ตรวจสอบกิจการ อาจจะยังไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น คำแนะนำนี้จึงเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะคอยบอกทางให้กับผู้ตรวจสอบกิจการมือใหม่ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ โดยจะชี้ให้เห็นว่า การตรวจสอบกิจการควรจะเริ่มต้น ณ จุดไหน และสิ้นสุดหน้าที่ความรับผิดชอบเมื่อใด

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการไว้ในข้อ 18 - ข้อ 23 และกำหนดจริยธรรมที่ผู้ตรวจสอบกิจการพึงปฏิบัติในการตรวจสอบกิจการไว้ในข้อ 26 หากพิจารณาหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการตามระเบียบดังกล่าวแล้ว จะพบว่า ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ทั้งด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ เพื่อนำผลการตรวจสอบไปรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ให้สมาชิกได้ทราบว่า การดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ คำแนะนำของส่วนราชการที่มีหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ รวมถึงข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์หรือไม่ อย่างไร โดยผลที่จะได้รับการตรวจสอบกิจการที่มีประสิทธิภาพนั้น จะช่วยเพิ่มคุณค่าและปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ดีขึ้น ทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นว่า การดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีความโปร่งใส เป็นไปตามหลักการสหกรณ์ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับที่กำหนดไว้

อนึ่ง ข้อกำหนดในระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 กำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่ต้องการให้การตรวจสอบกิจการเหมาะสมกับขนาดและประเภทของสหกรณ์ จึงกำหนดวิธีการตรวจสอบกิจการในสหกรณ์ขนาดเล็กและขนาดใหญ่แตกต่างกัน ดังนั้น คำแนะนำนี้จึงเหมาะกับผู้ตรวจสอบกิจการมือใหม่ในสหกรณ์ขนาดเล็ก ที่มีผู้ตรวจสอบกิจการคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งไม่ต้องรวมกันเป็นคณะผู้ตรวจสอบกิจการตามข้อ 9 วรรคสอง

ข้อ 18 ของระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ ทั้งด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี และด้านปฏิบัติการในการดำเนินธุรกิจตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ รวมถึงการประเมินผลการควบคุมภายใน การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลสารสนเทศของสหกรณ์ และการตรวจสอบในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

(1) ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีเพื่อให้เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

(2) ประเมินความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์

(3) สอบทานระบบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ รวมถึงคำสั่งของส่วนราชการที่กำกับดูแลกำหนดให้ต้องปฏิบัติ

(4) ตรวจสอบและสอบทานระบบการควบคุมดูแลรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ วิเคราะห์และประเมินผลความมีประสิทธิภาพ ในการใช้ทรัพย์สินของสหกรณ์ เพื่อให้การใช้ทรัพย์สินเป็นไปอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า

ข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจทำให้ผู้ตรวจสอบกิจการมือใหม่กังวลว่า จะสามารถตรวจสอบกิจการทั้งปวงของสหกรณ์ หรือจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องครบถ้วนได้อย่างไร เพื่อให้เป็นไปตามกรอบอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ ขอแนะนำให้ผู้ตรวจสอบกิจการมือใหม่เริ่มจากการทำความเข้าใจกับสหกรณ์ก่อน จากนั้นค่อยเริ่มกระบวนการในการตรวจสอบกิจการอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ โดยการศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ทั้งหมด เช่น

(1) ศึกษาพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม คำสั่ง คำแนะนำของส่วนราชการที่มีหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ ข้อบังคับและระเบียบที่สหกรณ์ถือใช้

(2) ศึกษารายงานการประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อทราบมติและข้อกำหนดต่าง ๆ ของที่ประชุม เช่น การอนุมัติวงเงินกู้ยืมประจำปี การจัดสรรกำไรสุทธิตามกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ ประมาณการรับ-รายจ่าย แผนงานประจำปี เป็นต้น

(3) ศึกษารายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อทราบมติที่ประชุมที่ผ่านมา ซึ่งอาจผูกพันถึงรอบระยะเวลาบัญชีปัจจุบัน เช่น การอนุมัติทำสัญญาผูกพันกับเจ้าหนี้ การอนุมัติโครงการต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อติดตามว่าได้มีการดำเนินการตามมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แล้ว

(4) ศึกษารายงานผลการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี รายงานผลการตรวจสอบกิจการของผู้ตรวจสอบกิจการในรอบปีที่ผ่านมา หนังสือหรือคำสั่งจากหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์ เพื่อทราบข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ผู้สอบบัญชีหรือผู้ตรวจสอบกิจการและส่วนราชการที่กำกับดูแลได้ให้ไว้ เพื่อจะได้ติดตามว่า สหกรณ์ได้มีการแก้ไขตามคำสั่งหรือข้อเสนอแนะแล้ว และสามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการกำหนดแผนการตรวจสอบกิจการต่อไปได้

(5) ศึกษาการแบ่งโครงสร้างการจัดองค์กรของสหกรณ์ เพื่อให้เข้าใจโครงสร้างการบริหารงานลำดับขั้นตอน อำนาจในอนุมัติ อนุญาต การควบคุมตามสายบังคับบัญชา การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ รวมถึงการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน

(6) ศึกษาการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์ดำเนินธุรกิจตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ และการดำเนินธุรกิจนั้นสหกรณ์ได้กำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ และได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินการไว้ครบถ้วนแล้ว

(7) ศึกษาสภาพภาพทั่วไปของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบฐานะการเงิน ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ โดยศึกษาได้จากงบการเงินหรือรายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือนของสหกรณ์ในรอบปีที่ผ่านมา

2. ขั้นตอนวางแผนการตรวจสอบกิจการ

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ ทั้งด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี และด้านปฏิบัติการในการดำเนินธุรกิจตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ รวมถึงการประเมินผลการควบคุมภายใน การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลสารสนเทศของสหกรณ์ และกำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำเดือนต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ในการประชุมประจำเดือน และเสนอรายงานผลการตรวจสอบประจำปีต่อที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ โดยในระหว่างการตรวจสอบหากพบว่า มีการกระทำที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องเสนอรายงานผลการตรวจสอบโดยทันที

ดังนั้น ก่อนการลงมือปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการ ต้องมีการวางแผนการทำงาน ซึ่งการวางแผนการตรวจสอบกิจการควรดำเนินการต่อเนื่องหลังจากที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้ทำความรู้จักและทราบข้อมูลการดำเนินงานของสหกรณ์จากการศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและการดำเนินงานของสหกรณ์โดยรวมแล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการจึงจะสามารถวางแผนการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการได้ว่า ในระหว่างปีที่ทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการ ควรจะปฏิบัติงานตรวจสอบด้านใด ขอบเขตการตรวจสอบมีปริมาณเท่าใด ในช่วงเวลาใด เพื่อให้การตรวจสอบประจำปีบรรลุวัตถุประสงค์การตรวจสอบที่ตั้งไว้ โดยแผนงานที่วางไว้นั้นเป็นเพียงกรอบแนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการมีทิศทางที่ชัดเจน แต่ไม่ได้หมายความว่าแผนงานที่วางไว้จะไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เพราะแผนงานที่ดีต้องสามารถปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ขั้นตอนการวางแผนการตรวจสอบกิจการควรเริ่มจากการประเมินคุณภาพการควบคุมภายในที่สหกรณ์กำหนดไว้เสียก่อนว่า มาตรการการควบคุมที่กำหนดไว้นั้นมีประสิทธิภาพ สามารถป้องกันโอกาสเสี่ยงที่อาจจะซัดพลาตจากการดำเนินงานได้ หรือไม่ เพียงใด เมื่อประเมินได้ผลเป็นอย่างไรแล้ว จึงนำผลการประเมินนั้นมาวางแผนการตรวจสอบกิจการที่เหมาะสมกับสหกรณ์ต่อไป ยกตัวอย่างเช่น ถ้าผลการประเมินการควบคุมด้านบัญชีออกมาว่า สหกรณ์มีระบบการควบคุมด้านบัญชี โดยกำหนดผู้รับผิดชอบ

เกี่ยวกับการบันทึกบัญชีชัดเจน กำหนดให้มีการอนุมัติรายการทางการเงินโดยผู้มีอำนาจก่อนการบันทึกรายการ มีการตรวจนับ ตรวจสอบเงินสด และยืนยันยอดกันทุกสิ้นวัน การบันทึกบัญชีเป็นปัจจุบัน เป็นไปตามกฎหมาย และระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานตามมาตรการควบคุมที่กำหนดไว้ โดยเคร่งครัด หากสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ถือว่า สหกรณ์มีระบบการควบคุมด้านบัญชี ที่มีประสิทธิภาพ สามารถลดข้อผิดพลาดหรือความเสียหายจากการบันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง ไม่เป็นปัจจุบันได้ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจไม่จำเป็นต้องวางแผนตรวจสอบเอกสารหลักฐานทุกรายการบัญชี

ผู้ตรวจสอบกิจการอาจพิจารณานำแนวทางการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ ไปปรับใช้ได้ ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน

การประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาว่า ระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ มีความน่าเชื่อถือและรัดกุมเพียงใด มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง ของระบบการควบคุมภายในอย่างไร เพื่อจะได้วางแผนการตรวจสอบและกำหนดปริมาณการตรวจสอบ ให้เหมาะสมกับระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ โดยผู้ตรวจสอบกิจการควรทำการประเมินประสิทธิภาพ การควบคุมภายในให้ครอบคลุมทั้งการควบคุมภายในด้านบัญชีและการควบคุมด้านการบริหาร ซึ่งวิธีการ ประเมินผลการควบคุมภายใน ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งได้ ดังต่อไปนี้

(1) การตรวจสอบหลักฐาน เป็นเทคนิคที่ใช้เพื่อตรวจสอบความครบถ้วน ถูกต้อง เชื่อถือได้ เพื่อตรวจสอบว่ารายการและเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นจริงและได้รับอนุมัติ และยังสามารถใช้ทดสอบการควบคุมใน เรื่องการจัดเก็บทรัพย์สิน การแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ควบคุมงานได้อีกด้วย

(2) การปฏิบัติซ้ำ คือ การที่ผู้ตรวจสอบกิจการทดลองไปปฏิบัติงานซ้ำทั้งหมด หรือบางส่วนของ การปฏิบัติงานที่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ได้ทำไว้ ซึ่งสามารถใช้ได้ผลดีกับการทดสอบและสอบทาน การควบคุมภายในด้านบัญชี โดยเฉพาะในสหกรณ์ที่ใช้โปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์

(3) การสังเกตการณ์ เป็นเทคนิคที่ใช้เพื่อตรวจสอบว่า ได้มีการปฏิบัติงานตามที่กำหนดไว้ จริง ๆ วิธีการนี้จะใช้ในกรณีที่ไม่สามารถตรวจสอบเอกสารหลักฐานได้ และควรใช้เมื่อเป็นวิธีเดียวที่จะสามารถ ทดสอบได้ เนื่องจากผู้ตรวจสอบกิจการจะต้องเฝ้าดูในขณะที่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ปฏิบัติงานจริง

(4) การสอบถาม เป็นเทคนิคที่ใช้เพื่อตรวจสอบให้ทราบถึงเรื่องที่สนใจในเบื้องต้นก่อน ที่จะใช้เทคนิคการทดสอบอื่นต่อไป โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการสงสัย หรือไม่สามารถตรวจสอบ จากเอกสารหลักฐานได้

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในหรือการสอบทานการปฏิบัติงานตามระบบ การควบคุมภายในที่สหกรณ์กำหนดขึ้นนั้น ไม่สามารถกำหนดเป็นวิธีการที่แน่นอนตายตัวได้ว่า จะต้องใช้ วิธีการใดวิธีการหนึ่งในการทดสอบหรือสอบทานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จึงได้ผลการประเมินที่ชัดเจน เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัย สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละระบบงาน เพราะฉะนั้นในการประเมินผล การควบคุมภายในของแต่ละระบบงาน ผู้ตรวจสอบกิจการต้องมีเป้าหมายในการประเมินที่ชัดเจน จึงจะสามารถ เลือกใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมและได้ข้อสรุปอย่างมีเหตุผลเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่า การควบคุมนั้นมีอยู่จริง และได้ถือปฏิบัติอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ

การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์จึงต้องดำเนินการประเมินทั้งระบบ แต่เพื่อให้ง่ายในการทำความเข้าใจ จึงขอแบ่งการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) การประเมินการควบคุมด้านบัญชี มาตรา 65 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติให้สหกรณ์จัดให้มีการทำบัญชีตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์ กำหนดให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และเก็บรักษาบัญชีและเอกสารประกอบการลงบัญชีไว้ที่สำนักงาน สหกรณ์ภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ต่อมานายทะเบียนสหกรณ์ได้มีคำสั่ง ที่ 3/2562 ลงวันที่ 15 กรกฎาคม 2562 มอบอำนาจให้อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจ ในการกำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่าง ๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์

อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ พนักงานเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติการแทนนายทะเบียนสหกรณ์จึงได้ กำหนดระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2563 ขึ้นถือใช้ กำหนดให้สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรถือปฏิบัติในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยกำหนดเรื่อง การบันทึกบัญชีและการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ไว้ เช่น

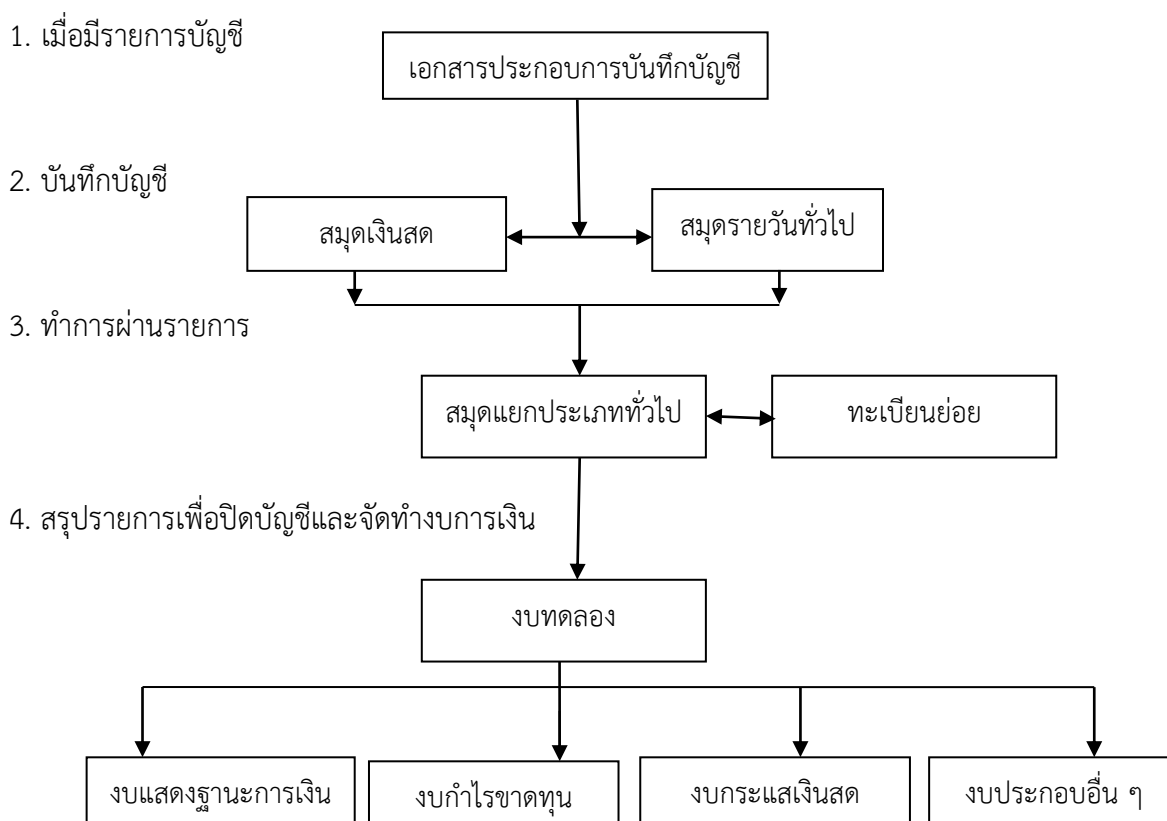
ข้อ 6 กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี ตามแบบและรายการที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

ข้อ 7 ให้สหกรณ์บันทึกบัญชีตามเกณฑ์คงค้าง คือให้สหกรณ์บันทึกรายการบัญชีรายได้ หรือค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีที่เกิดรายการนั้นตามสิทธิเรียกร้องหรือเกิดภาระที่ต้องจ่ายเงิน เช่น สหกรณ์มีสิทธิ เรียกร้องเก็บดอกเบียจากลูกหนี้ได้ในงวดบัญชีนี้ แต่ลูกหนี้ไม่ชำระดอกเบี้ยให้เป็นไปตามกำหนดสัญญาเงินกู้ สหกรณ์ต้องบันทึกรายการรายได้ดอกเบี้ยค้างรับไว้ หรือในกรณีที่สหกรณ์มีภาระต้องจ่ายค่าเช่า ทุกปี แต่สิ้นปีบัญชีของสหกรณ์แล้วยังไม่ครบกำหนดการจ่ายค่าเช่า สหกรณ์ต้องบันทึกบัญชีค่าเช่าค้างจ่ายไว้ เป็นต้น และการบันทึกรายการบัญชีต้องมีเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีถูกต้อง สมบูรณ์ ครบถ้วน

ข้อ 12 ให้สหกรณ์บันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับเงินสดในวันที่เกิดรายการนั้น สำหรับ รายการอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเงินสดให้บันทึกรายการบัญชีภายในสามวันนับแต่วันที่เกิดรายการนั้น กล่าวคือ สหกรณ์ต้องบันทึกรายการบัญชีที่เกี่ยวกับเงินสดในทันที ไม่ให้เกินสิ้นวันทำการของวันนั้น แต่หากเป็นรายการที่ไม่เกี่ยวข้องข้องกับเงินสดต้องบันทึกรายการให้เสร็จสิ้นภายในสามวันนับแต่ ที่เกิดเหตุการณ์นั้น

ข้อ 83 ให้สหกรณ์จัดทำงบการเงินตามเกณฑ์การดำเนินงานต่อเนื่อง โดยองค์ประกอบ ของรายการในงบการเงิน ประกอบด้วย สินทรัพย์ หนี้สิน ทุนของสหกรณ์ รายได้และค่าใช้จ่าย โดยงบการเงิน ของสหกรณ์ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และงบประกอบอื่น ๆ ตามรูปแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

ดังนั้น ในการบันทึกบัญชีและจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์ กำหนด สามารถแสดงแผนผังโดยสรุปได้ ดังนี้

การควบคุมด้านบัญชีของสหกรณ์กำหนดขึ้น เพื่อป้องกันมิให้การจัดทำบัญชีและการแสดงรายงานในงบการเงินของสหกรณ์ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด หลักการสำคัญของเรื่องนี้ คือ

- ต้องกำหนดผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการบันทึกบัญชี
- ต้องกำหนดให้มีการอนุมัติรายการบัญชีโดยผู้มีอำนาจก่อนที่จะบันทึกรายการบัญชี
- ต้องกำหนดให้มีการเปรียบเทียบยอดรวมบัญชีย่อยให้ถูกต้องตรงกับบัญชีคุมยอดในบัญชีแยกประเภทเป็นประจำสม่ำเสมอ และตรวจสอบยอดคงเหลือตามบัญชีโดยใช้วิธียืนยันยอดเป็นครั้งคราว

เช่น ยืนยันยอดกับใบแจ้งยอดเงินฝากธนาคาร สมุดบัญชีคู่ฝากกับธนาคาร ยืนยันยอดทุนเรือนหุ้นเงินรับฝากกับสมาชิก เป็นต้น

- ต้องกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการจัดเก็บและรายงานข้อมูลของสหกรณ์ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

- ต้องกำหนดให้มีการควบคุมดูแล เอกสารประกอบการบันทึกบัญชีไว้ในที่มั่นคง ปลอดภัย

การประเมินผลการควบคุมด้านบัญชี ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน และการปฏิบัติซ้ำ เช่น ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการบันทึกบัญชี และตรวจสอบการอนุมัติในเอกสารก่อนการบันทึกบัญชี ตรวจสอบบัญชีคุมยอดและเปรียบเทียบรายละเอียดบัญชีย่อย ทดลองปฏิบัติซ้ำการบันทึกรายการบัญชี โดยทดลองบันทึกการรายการบัญชีในระบบโปรแกรม เพื่อดูว่ารายงานทางการเงินที่ทดลองบันทึกนั้น โปรแกรมระบบบัญชีสามารถบันทึกบัญชีได้ถูกต้อง เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

(2) การประเมินการควบคุมด้านระบบการบริหารจัดการทั่วไป

สหกรณ์มีหน้าที่ต้องกำหนดมาตรการในการควบคุมด้านบริหารจัดการทั่วไป เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ ให้การดำเนินงานของสหกรณ์สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับสหกรณ์ ป้องกันหรือลดความเสี่ยงจากการปฏิบัติงานที่ผิดพลาดทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ป้องกันการสูญเสียของทรัพยากรโดยไม่คุ้มค่า และเพื่อให้การบันทึกบัญชีถูกต้อง เชื่อถือได้ ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์และฝ่ายจัดการจึงต้องร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับธุรกิจของสหกรณ์ โดยต้องกำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ มีการอนุมัติ อนุญาต เพื่อควบคุมการเข้าถึงทรัพย์สินของสหกรณ์ กำหนดนโยบาย แผนงานที่ชัดเจน และกำหนดให้มีการรายงานข้อมูลผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นประจำสม่ำเสมอ

การควบคุมด้านระบบการบริหารจัดการทั่วไปจึงกำหนดขึ้นเพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในการบริหารจัดการสหกรณ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่ไม่เหมาะสม ไม่ได้คำนึงถึงการควบคุมภายในที่ดี หรืออาจเกิดจากการกำหนดระเบียบของสหกรณ์ที่ไม่ครอบคลุมการดำเนินงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในทุกกิจกรรม ทำให้ไม่มีการควบคุมหรือการควบคุมที่กำหนดขึ้นนั้นไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ ไม่สามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงาน เป้าหมายหรืองบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ได้ การจัดทำบัญชีและการแสดงรายงานในงบการเงินของสหกรณ์ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์และที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถประเมินผลการควบคุมด้านระบบการบริหารจัดการทั่วไปได้ หลังจากได้ศึกษาผังโครงสร้างการจัดองค์กรของสหกรณ์ ศึกษาข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ การจัดแบ่งส่วนงานภายในสหกรณ์ การแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สหกรณ์แล้ว โดยผู้ตรวจสอบกิจการต้องทำการประเมินหรือสอบทานการปฏิบัติงานของสหกรณ์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปว่า สหกรณ์กำหนดมาตรการในการควบคุมด้านบริหารจัดการเพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในการบริหารจัดการสหกรณ์อย่างไร เช่น ต้องประเมินว่าการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สหกรณ์เหมาะสม คำนึงถึงการควบคุมภายในที่ดีหรือไม่ อย่างไร เช่น ต้องไม่ให้ผู้มีอำนาจอนุมัติเป็นเจ้าหน้าที่บันทึกบัญชีหรือเป็นผู้เก็บรักษาเงินสด การกำหนดระเบียบของสหกรณ์ต้องครอบคลุมการดำเนินงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ทุกกิจกรรม และการควบคุมที่กำหนดขึ้นนั้นกรรมการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ได้ปฏิบัติตามมาตรการควบคุมที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เป็นประจำ สม่ำเสมอ จึงจะสามารถป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ตรวจสอบกิจการจะสามารถประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้ว่า การควบคุมภายในที่สหกรณ์กำหนดขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพ สามารถลดข้อผิดพลาดและป้องกันการทุจริตได้หรือไม่ เพียงใดนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการควรจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจก่อนว่าการควบคุมภายในที่ดีในแต่ละระบบงานนั้น ควรเป็นอย่างไร จึงจะสามารถลดข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานและป้องกันการทุจริตได้

(2.1) การจัดแบ่งส่วนงานภายในสหกรณ์

(1) สหกรณ์ต้องมีการแบ่งส่วนงานภายในให้เหมาะสมกับปริมาณธุรกิจและลักษณะการดำเนินธุรกิจ โดยกำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งอย่างเหมาะสม โดยต้องแบ่งแยกหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินและเจ้าหน้าที่เก็บรักษาเงินสดกับเจ้าหน้าที่บัญชี แบ่งแยกหน้าที่ผู้มีอำนาจอนุมัติออกจากผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สิน แบ่งแยกหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านปฏิบัติการ เช่น แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบผู้มีหน้าที่บันทึกบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้ยืมออกจากเจ้าหน้าที่บัญชี แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบผู้ควบคุมดูแลสินค้าและจัดทำทะเบียนสินค้าออกจากเจ้าหน้าที่บัญชี ไม่ให้เจ้าหน้าที่บัญชีทำหน้าที่รับ - จ่าย เงินสด เป็นต้น

(2) เรื่องการบริหารทรัพยากรบุคคลของสหกรณ์ สหกรณ์ต้องมีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรบุคคลไว้ชัดเจน เช่น กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการสรรหา คัดเลือก บรรจุแต่งตั้ง หลักประกันการทำงาน ผลตอบแทน การเลื่อนตำแหน่งและการพัฒนาบุคลากรไว้ชัดเจน มีการจัดทำสัญญาจ้างเจ้าหน้าที่ และเรียกหลักประกันการทำงานอย่างเหมาะสมเพียงพอกับหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่แต่ละตำแหน่ง มีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้เจ้าหน้าที่เป็นรายบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการควบคุมดูแล การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย มีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ เป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม เพื่อเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ โดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนงานที่กำหนด มีการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างเหมาะสมทันต่อเหตุการณ์ มีการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

(3) การควบคุมด้านการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบและนโยบาย สหกรณ์ต้องกำหนดนโยบายในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ มีการกำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายทั้งระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวอย่างชัดเจนและมีความเป็นไปได้ มีการกำหนดกลยุทธ์ การบริหารจัดการความเสี่ยง มีการติดตามตรวจสอบระบบจัดการความเสี่ยงหรือการควบคุมว่ายังมีประสิทธิภาพหรือไม่ มีการกำหนดงบประมาณรายรับ - รายจ่ายประจำปีอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับแผนงาน หรือเป้าหมายและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ มีการประชุมเพื่อกำหนดนโยบายการดำเนินงาน แผนงาน หรือเป้าหมาย และงบประมาณรายรับ - รายจ่ายประจำปี มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินการเป็นประจำทุกเดือน นำข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ได้รับจากผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้สอบบัญชี พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้ตรวจการสหกรณ์ไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามข้อสั่งการหรือข้อเสนอแนะได้

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมด้านการบริหารจัดการทั่วไป ผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะใช้วิธีสังเกตการณ์ สอบถาม หรือตรวจสอบเอกสารหลักฐาน เช่น ตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ว่า เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ สังเกตการณ์การปฏิบัติงานของพนักงานว่าเป็นไปตามระบบการควบคุมที่วางไว้ เป็นไปตามหลักการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้หรือไม่ ตรวจสอบการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือเป้าหมายและงบประมาณประจำปีจากบันทึก รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการหรือรายงานการประชุมใหญ่ ตรวจสอบว่าสหกรณ์จัดทำระเบียบหรือกำหนดวิธีปฏิบัติไว้ครอบคลุมการดำเนินงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ กำหนดให้มีการรายงานข้อมูล

และติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบการพิจารณาในเรื่องการกำหนดกลยุทธ์ แผนงาน นโยบาย หรือการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ และมีการประกาศข้อมูลข่าวสารของสหกรณ์ให้สมาชิกได้รับทราบ โดยทั่วกัน

(2.2) การควบคุมการบริหารธุรกิจ

ผู้ตรวจสอบกิจการต้องศึกษาลักษณะการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เพื่อให้เข้าใจว่า สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจใดได้บ้าง โดยศึกษาได้จากบทบัญญัติในกฎหมายสหกรณ์ วัตถุประสงค์และ อำนาจกระทำการตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ โดยส่วนใหญ่สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจได้ ดังนี้

- **ธุรกิจเงินรับฝาก** เป็นธุรกิจที่สหกรณ์ระดมเงินทุนด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์ โดยให้บริการรับฝากเงินจากสมาชิก โดยแบ่งประเภทเงินฝากออกเป็นเงินฝากประเภทออมทรัพย์หรือเมื่อเรียก ซึ่งไม่มีกำหนดเวลาเรียกคืน โดยผู้รับฝากสามารถเรียกคืนเงินรับฝากได้ทันที และเงินฝากประเภทประจำ ซึ่งมี กำหนดระยะเวลาการเรียกคืนแน่นอน กำหนดระยะเวลาการฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากแต่ละประเภท จะแตกต่างกันไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว ทั้งนี้ สหกรณ์สามารถรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นได้ด้วย แต่เนื่องจากการรับฝากเงินจากสมาชิกและสหกรณ์อื่น มีภาระผูกพันต้องจ่ายคืน จึงมีลักษณะเป็นหนี้สิน ดังนั้น การรับฝากเงินจึงต้องปฏิบัติตามประกาศ นายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง คำนิยามวงเงินกู้ยืมหรือการค้ำประกันของสหกรณ์ ลงวันที่ 30 เมษายน 2560 และ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความเห็นชอบวงเงินการกู้ยืมหรือการค้ำประกัน ของสหกรณ์ พ.ศ. 2561

วัตถุประสงค์ของการกำหนดระบบควบคุมภายในด้านเงินรับฝาก เพื่อให้มั่นใจว่า

- การดำเนินธุรกิจเงินรับฝากเป็นไปเป้าหมาย แผนงาน และเป็นไปตามระเบียบ ของสหกรณ์

- การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับเงินรับฝากเป็นไปอย่างถูกต้อง ครบถ้วน
 - เจ้าหน้าที่เงินรับฝากคงเหลือมีอยู่จริงและเป็นภาระผูกพันที่สหกรณ์ต้องจ่ายคืนเงินรับฝาก
 - ลดข้อผิดพลาดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ เช่น รับฝากเงินจากบุคคลภายนอก /รับเงินฝากแล้วไม่บันทึกบัญชีหรือบันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน / เจ้าหน้าที่นำเงินฝากของสมาชิกเข้าบัญชีตนเอง หรือสมาชิกรายอื่น แล้วถอนเงินฝากไปใช้ส่วนตัว/การปลอมแปลงลายมือชื่อผู้ถอนเงินในใบถอนเงินฝาก /การจ่ายคืนเงินรับฝากให้ผู้ที่มีใช้เจ้าของบัญชีโดยไม่ได้รับความยินยอม จากเจ้าของบัญชีที่ให้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น

ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องกำหนดมาตรการควบคุมภายในเพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น จากการดำเนินธุรกิจเงินรับฝากตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยอย่างน้อยต้องดำเนินการดังนี้

(1) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินรับฝาก เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น ระเบียบ ของสหกรณ์ว่าด้วยเงินฝากประจำและเงินฝากออมทรัพย์ ระเบียบของสหกรณ์ว่าด้วยเงินฝากออมทรัพย์พิเศษ ระเบียบของสหกรณ์ว่าด้วยการรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่น เป็นต้น

(2) กำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายการรับฝากเงินชัดเจน กำหนดวิธีการ เงื่อนไข การรับฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากแต่ละประเภทอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และ ติดประกาศไว้ในที่เปิดเผย ให้สมาชิกได้รับทราบโดยทั่วกัน

(3) จัดทำบัตรตัวอย่างลายมือชื่อผู้ฝากเงิน และบันทึกสมุดคู่ฝากให้สมาชิก การถอนเงินฝาก มีการตรวจสอบลายมือชื่อผู้ถอนเงินในใบถอนเงินฝากเปรียบเทียบกับบัตรตัวอย่างลายมือชื่อให้ถูกต้องตรงกัน ทุกครั้ง

(4) จัดทำใบมอบฉันทะและแสดงหลักฐานการมีตัวตนของผู้รับมอบและผู้มอบทุกครั้ง ที่เจ้าของบัญชีไม่สามารถทำการถอนเงินฝากได้ด้วยตนเอง

(5) ตรวจสอบบัญชีย่อยเจ้าหน้าที่เงินรับฝากและเงื่อนไขการถอนเงินก่อนการอนุมัติจ่ายเงินฝาก คืนเงินรับฝาก มีการเปรียบเทียบยอดคงเหลือเจ้าหน้าที่เงินรับฝากแต่ละประเภทให้ถูกต้องตรงกับบัญชี แยกประเภทเป็นประจำสม่ำเสมอ

(6) ทำการยืนยันยอดกับเจ้าหน้าที่เงินรับฝากเป็นครั้งคราว

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมด้านเงินรับฝาก ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีสังเกตการณ์ สอบถามเพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์กำหนดระบบการควบคุมภายในตามที่กล่าวมาข้างต้นหรือไม่ กล่าวคือ หากผู้ตรวจสอบกิจการได้ทำการตรวจสอบ สอบถาม สังเกตการณ์แล้ว พบว่า สหกรณ์มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการรับฝากเงินครบถ้วนทุกประเภท กำหนดให้การรับฝากเงินมีเอกสารใบนำส่งเงินฝาก ประกอบทุกครั้ง มีการบันทึกรายการในสมุดคู่บัญชีเงินฝากของสมาชิกและแผ่นบัญชีย่อยเจ้าหน้าที่เงินรับฝากทันทีที่มีการทำธุรกรรมเกี่ยวกับการฝาก/ถอนเงินรับฝาก การถอนเงินมีการตรวจสอบลายมือชื่อผู้ถอน มีเอกสารประกอบการฝาก/ถอน กรณีเจ้าหน้าที่เงินรับฝากไม่ได้ทำการถอนเงินฝากด้วยตนเอง ต้องมีใบมอบฉันทะและสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาเป็นหลักฐาน มีการเปรียบเทียบบัญชีเงินรับฝากในสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไปกับบัญชีย่อยเงินรับฝากให้ถูกต้องตรงกันเป็นประจำสม่ำเสมอ และมีการยืนยันยอดเงินรับฝากกับผู้รับฝากเป็นประจำทุกปี ย่อมถือได้ว่า สหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในไว้เพียงพอที่จะควบคุมข้อบกพร่องจากการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งผลการประเมินนี้ จะนำไปใช้ในการกำหนดแผนการตรวจสอบกิจการด้านเงินรับฝากต่อไป

- **ธุรกิจสินเชื่อ** เป็นธุรกิจที่สหกรณ์ให้เงินกู้หรือสินเชื่อแก่สมาชิกและสหกรณ์อื่นตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ เช่น ในสหกรณ์ออมทรัพย์ แบ่งประเภทเงินกู้ตามความจำเป็น ดังนี้ (1) เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉินในกรณีสมาชิกมีเหตุฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นเร่งด่วน (2) เงินกู้สามัญ ในกรณีที่สมาชิกมีความจำเป็นขอเงินสำหรับใช้จ่ายเงินเพื่อการอันจำเป็น (3) เงินกู้พิเศษ เมื่อสหกรณ์มีฐานะการเงินเพียงพอที่จะช่วยเหลือให้เงินกู้เพื่อส่งเสริมฐานะความมั่นคงหรือเพื่อการเคหะ หรือก่อประโยชน์จกแก่สมาชิกได้ ส่วนสหกรณ์การเกษตรแบ่งเงินกู้ออกเป็น (1) เงินกู้ระยะสั้น ระยะเวลาการส่งคืนไม่เกินหนึ่งฤดูการผลิตหรือไม่เกิน 1 ปี (2) เงินกู้ระยะปานกลาง ระยะเวลาในการส่งคืนเงินกู้ ไม่เกิน 5 ปี (3) เงินกู้ระยะยาว ระยะเวลาส่งคืนไม่เกิน 10 ปี ซึ่งเงินกู้แต่ละประเภทมีเงื่อนไขแตกต่างกันไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของกำหนดการควบคุมภายในด้านธุรกิจสินเชื่อนี้ เพื่อให้มั่นใจว่า

- การดำเนินธุรกิจสินเชื่อเป็นไปตามแผนงานหรือเป้าหมายและระเบียบของสหกรณ์
- การอนุมัติวงเงินกู้และวงเงินค้ำประกัน การตรวจสอบสัญญาเงินกู้ หลักประกันเงินกู้ เป็นไปโดยผู้มีอำนาจและเป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์
- การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับธุรกิจสินเชื่อเป็นไปอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ลูกหนี้เงินให้กู้คงเหลือมีอยู่จริงและสิทธิเรียกร้องเป็นของสหกรณ์
- การตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญมีจำนวนที่เพียงพอสำหรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น
- การตัดจำหน่ายหนี้สูญเป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์

ดังนั้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดจากการดำเนินธุรกิจให้สินเชื่อแก่สมาชิกหรือสหกรณ์อื่นที่ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ การจ่ายเงินให้กู้โดยไม่ผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการเงินกู้จ่ายเงินให้กู้เกินกว่าวงเงินที่ได้รับอนุมัติ ไม่มีหลักประกันการกู้เงิน หรือหลักประกันการกู้เงินไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ การประเมินราคาอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้เป็นหลักประกันการกู้เงินสูงกว่ามูลค่าที่แท้จริง ไม่มีการปลอมแปลงสัญญาเงินกู้และลายมือชื่อผู้อนุมัติ ไม่มีการรับชำระหนี้จากลูกหนี้เงินให้กู้แล้วไม่บันทึกบัญชีหรือบันทึกบัญชีไม่ถูกต้องไม่ครบถ้วน และเพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจนี้ สหกรณ์ควรกำหนดมาตรการในการควบคุมภายในด้านสินเชื่อ โดยอย่างน้อยต้องดำเนินการดังนี้

- (1) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินให้กู้ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับเงินให้กู้ชัดเจน ครบถ้วน เช่น ระเบียบของสหกรณ์ว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ ระเบียบของสหกรณ์ว่าด้วยการให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้แต่ละประเภท อัตราค่าปรับ ติดประกาศไว้ให้สมาชิกได้รับทราบโดยทั่วกัน
- (2) กำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายการดำเนินธุรกิจการให้สินเชื่ออย่างชัดเจน
- (3) กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ ระหว่างเจ้าหน้าที่สินเชื่อ เจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่บัญชีอย่างชัดเจน
- (4) กำหนดวงเงินกู้สูงสุดที่สมาชิกสามารถกู้ได้ไว้ในระเบียบ และต้องได้รับอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ และต้องมีผู้ค้ำประกัน หรือหลักประกันเงินให้กู้ตามระเบียบของสหกรณ์
- (5) กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคำขอกู้ ทะเบียนเงินกู้ให้เป็นปัจจุบัน
- (6) กำหนดให้มีการเปรียบเทียบบัญชีลูกหนี้เงินให้กู้ กับบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้เป็นประจำทุกเดือน
- (7) กำหนดให้มีการยืนยันยอดลูกหนี้เป็นอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมด้านสินเชื่อ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีการตรวจสอบวิธีการสังเกตการณ์หรือสอบถาม เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์กำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับเงินให้กู้ครบถ้วนหรือไม่ มีการจัดทำสัญญาเงินกู้และค้ำประกันถูกต้องครบถ้วนเป็นไปตามระเบียบที่กำหนด กรณีเงินให้กู้มีหลักทรัพย์เป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว การให้กู้ได้รับการอนุมัติจากผู้มีอำนาจ การจ่ายเงินกู้เป็นเช็คขีดคร่อมหรือโอนเข้าบัญชีเงินฝากของผู้กู้ มีการเปรียบเทียบบัญชีลูกหนี้เงินให้กู้ในสมุดบัญชีแยกประเภทกับบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้เป็นประจำสม่ำเสมอ มีการยืนยันยอดลูกหนี้เงินให้กู้เป็นครั้งคราว หากประเมินแล้ว พบว่า สหกรณ์ได้ดำเนินการตามที่กล่าวมาข้างต้นครบถ้วน ย่อมถือได้ว่า สหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในไว้เพียงพอที่จะควบคุมข้อบกพร่องจากการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ได้ในระดับหนึ่ง

- ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นธุรกิจที่สามารถจัดให้มีขึ้นในสหกรณ์บางประเภทเท่านั้น และต้องกำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ด้วย โดยสหกรณ์ต้องกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจนี้ขึ้นเพื่อให้ครบถ้วน ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดซื้อ การจำหน่าย การเก็บรักษา การตรวจนับสินค้าคงเหลือและการตัดจำหน่ายสินค้าเสื่อม รวมถึงการบันทึกบัญชีให้ถูกต้องตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

วัตถุประสงค์ของกำหนดการควบคุมภายในธุรกิจนี้ เพื่อให้มั่นใจว่า

- การจัดระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์เป็นไปตามระเบียบ แผนงาน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

- การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับธุรกิจนี้เป็นไปโดยถูกต้อง ครบถ้วน เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

- ลูกหนี้การค้า สินค้าคงเหลือ มีอยู่จริงและเป็นกรรมสิทธิ์หรือสิทธิเรียกร้องของสหกรณ์
 - การตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ การตัดจำหน่ายหนี้สูญ - ลูกหนี้การค้า การลดหย่อนจำนวนสินค้าขาดหาย เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์

ดังนั้น สหกรณ์ควรกำหนดระบบการควบคุมภายใน เพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจนี้ โดยอย่างน้อยต้องดำเนินการดังนี้

(1) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เช่น ระเบียบฯ ว่าด้วยการจัดหาสินค้าเป็นเงินเชื่อ เป็นต้น

(2) กำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายการดำเนินธุรกิจไว้ชัดเจน

(3) กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ ระหว่างเจ้าหน้าที่จัดหาสินค้า เจ้าหน้าที่ตลาด เจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่บัญชีอย่างชัดเจน โดยต้องไม่ให้ผู้ที่มีหน้าที่จัดซื้อสินค้า ทำหน้าที่บันทึกบัญชีและเก็บรักษาสินค้า กำหนดผู้มีอำนาจอนุมัติสั่งซื้อสินค้า ผู้มีหน้าที่ตรวจรับสินค้า

(4) กำหนดให้มีการจัดทำบัญชีย่อยลูกหนี้การค้า เจ้าหน้าที่การค้า ให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน

(5) กำหนดให้มีการเก็บสินค้าไว้ในที่ปลอดภัย เหมาะสมกับสภาพสินค้า มีการจัดทำทะเบียนสินค้าให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน

(6) กำหนดให้มีการตรวจนับสินค้าคงเหลือ เปรียบเทียบกับยอดคงเหลือตามทะเบียนและบัญชีแยกประเภทเป็นประจำสม่ำเสมอ

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในด้านนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีตรวจสอบเอกสาร สังเกตการณ์ หรือสอบถามเพื่อให้ทราบว่า การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ เป็นไปตามแผนงาน เป้าหมายที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่จัดซื้อ เจ้าหน้าที่การตลาด เจ้าหน้าที่บัญชีและเจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเป็นไปตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนด กรณีมีการขายเชื่อ กำหนดผู้มีอำนาจอนุมัติชัดเจน ไม่มีการขายเชื่อเกินกว่าวงเงินที่ได้รับอนุมัติ การบันทึกรายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้การค้าถูกต้องครบถ้วน กรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา กำหนดให้มีการติดตามทวงถาม และแยกอายุหนี้ค้างชำระไว้ เพื่อประกอบในการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญหรือตัดจำหน่ายหนี้สูญได้ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด มีการจัดเก็บสินค้าไว้ในสถานที่เก็บสินค้าที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับสภาพสินค้า มีการกำหนดผู้มีอำนาจในการเบิกจ่ายสินค้า กำหนดให้มีการจัดทำทะเบียนคุมสินค้าให้เป็นปัจจุบัน มีการเปรียบเทียบยอดรวมบัญชีย่อยลูกหนี้การค้า เจ้าหน้าที่การค้ากับบัญชีแยกประเภททุกสิ้นเดือน กำหนดให้มีการยืนยันยอดลูกหนี้การค้าอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง กำหนดให้มีการตรวจนับสินค้าคงเหลือ เปรียบเทียบกับทะเบียนคุมสินค้าเป็นครั้งคราว หากประเมินแล้ว พบว่า สหกรณ์ได้ดำเนินการตามมาตรการที่กล่าวมาข้างต้นครบถ้วน ย่อมถือได้ว่าสหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในไว้เพียงพอที่จะควบคุมข้อบกพร่องจากการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ได้ในระดับหนึ่ง

- **ธุรกิจรวบรวมผลิตผล** เป็นธุรกิจที่สามารถจัดให้มีขึ้นในสหกรณ์บางประเภทเท่านั้น และต้องกำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ด้วย โดยสหกรณ์ต้องกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจนี้ขึ้นเพื่อให้ครบถ้วน ตั้งแต่ขั้นตอนการรวบรวม การรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิก การจำหน่ายผลิตผลที่รวบรวมมา รวมถึงการตัดคุณภาพของผลิตผล การเก็บรักษาผลิตผลที่รวบรวม และการจัดบันทึกบัญชีให้ถูกต้องตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

วัตถุประสงค์ของกำหนดการควบคุมภายในธุรกิจนี้ เพื่อให้มั่นใจว่า

- การรวบรวมผลผลิตเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ และแผนงาน หรือเป้าหมายที่กำหนด
- การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับธุรกิจรวบรวมผลผลิตถูกต้อง ครบถ้วน
- ลูกหนี้การค้า หรือเจ้าหนี้การค้าจากการรวบรวมผลผลิต ณ วันสิ้นปี มีอยู่จริงและเป็นสิทธิเรียกร้องหรือภาระผูกพันของสหกรณ์
- ผลผลิตคงเหลือ ณ วันสิ้นปี มีอยู่จริง ครบถ้วนตามจำนวน และเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์
- กรณีมีการตัดจำหน่าย หรือตัดขาดบัญชี เนื่องการยุบตัวตามสภาพหรือการเสื่อมสภาพได้ปฏิบัติตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

ดังนั้น เพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจตามที่กล่าวมาข้างต้น การกำหนดระบบการควบคุมภายในอย่างน้อยสหกรณ์ควรดำเนินการ ดังนี้

- (1) กำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายให้ครบถ้วน
- (2) กำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายการค้าดำเนินธุรกิจไว้ชัดเจน
- (3) กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ ระหว่างเจ้าหน้าที่จัดหาสินค้า เจ้าหน้าที่ตลาด เจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่บัญชีอย่างชัดเจน โดยต้องไม่ให้ผู้ที่มีหน้าที่จัดซื้อสินค้า ทำหน้าที่บันทึกบัญชีและเก็บรักษาสินค้า กำหนดผู้มีอำนาจอนุมัติสั่งซื้อสินค้า ผู้มีหน้าที่ตรวจรับสินค้าและเก็บรักษาสินค้า
- (4) กำหนดให้มีการจัดทำบัญชีย่อยลูกหนี้การค้า เจ้าหนี้การค้า ทะเบียนคุมสินค้าให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน

(5) กำหนดให้มีการเก็บสินค้าไว้ในที่ปลอดภัย เหมาะสมกับสภาพสินค้า มีการจัดทำทะเบียนสินค้าถูกต้อง เป็นปัจจุบัน

(6) กำหนดให้มีการตรวจนับสินค้าคงเหลือ เปรียบเทียบกับยอดคงเหลือตามบัญชีเป็นประจำสม่ำเสมอ

วิธีการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในด้านธุรกิจรวบรวมผลผลิต ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีตรวจสอบเอกสาร สังเกตการณ์ หรือสอบถามเพื่อให้ทราบว่า การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ เป็นไปตามกรอบแผนงาน เป้าหมายที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการรวบรวมผลผลิตขึ้นถือใช้ มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่รวบรวมผลผลิต เจ้าหน้าที่การตลาด เจ้าหน้าที่บัญชีและเจ้าหน้าที่การเงินอย่างชัดเจน และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นไปตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนด การอนุมัติการเบิกจ่ายผลผลิตโดยผู้มีอำนาจและเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ มีการจัดทำบัญชีย่อยทะเบียนคุมสินค้าเรียบร้อยเป็นปัจจุบัน มีการเปรียบเทียบยอดคงเหลือให้ถูกต้องตรงตามบัญชีแยกประเภทอย่างสม่ำเสมอ มีสถานที่จัดเก็บผลผลิตเหมาะสม ปลอดภัย กำหนดให้มีการทดสอบการยุบตัวตามสภาพ แต่ละรอบการรวบรวมและมีการจดบันทึกไว้ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการทดสอบปริมาณสินค้าคงเหลือหากประเมินแล้ว พบว่า สหกรณ์ได้ดำเนินการตามมาตรการที่กล่าวมาข้างต้นครบถ้วน ย่อมถือได้ว่า สหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในไว้เพียงพอที่จะควบคุมข้อบกพร่องจากการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ได้ในระดับหนึ่ง

(2.3) การควบคุมภายในเฉพาะด้าน

- การควบคุมด้านเงินลงทุน สหกรณ์อาจนำเงินที่เหลือจากการดำเนินธุรกิจ ไปฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้ แต่การลงทุนย่อมมีความเสี่ยง สหกรณ์จึงต้องมีมาตรการในการควบคุมด้านเงินลงทุน เพื่อให้มั่นใจว่าการลงทุน

เป็นไปตามมาตรา 62 และประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) โดยได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่สหกรณ์แล้ว การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับเงินลงทุนถูกต้อง ครบถ้วน เงินลงทุนคงเหลือมีอยู่จริงและเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ การคำนวณมูลค่าเงินลงทุนคงเหลือ การจำหน่ายและตัดจำหน่ายเงินลงทุน เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์

การประเมินประสิทธิภาพการควบคุมด้านเงินลงทุน ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีตรวจสอบเอกสาร สังเกตการณ์ หรือสอบถาม เพื่อให้ทราบว่า การกำหนดแผนการลงทุน การอนุมัติซื้อเงินลงทุน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีการเก็บรักษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเงินลงทุนไว้ในที่ปลอดภัย

ดังนั้น เพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น สหกรณ์ต้องกำหนดมาตรการการควบคุมด้านเงินลงทุน โดยการกำหนดให้มีแผนการลงทุน หรือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อศึกษาสถานะทางเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อการลงทุน จัดทำนโยบายและแผนการลงทุนเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และที่ประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาอนุมัติแผนการลงทุน มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการเก็บรักษาเอกสารสำคัญเกี่ยวกับเงินลงทุน จัดทำทะเบียนคุมเงินลงทุนแต่ละประเภท ให้ชัดเจน ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน กรณีมีการนำเงินลงทุนไปค้าประกันต้องได้รับอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กำหนดให้มีการตรวจสอบสถานะของเงินลงทุนและตรวจสอบเงินลงทุนคงเหลือ เปรียบเทียบกับทะเบียนคุมเงินลงทุนทุกวันสิ้นปีบัญชี หากประเมินแล้ว พบว่า สหกรณ์ได้ดำเนินการตามมาตรการควบคุมที่กล่าวมาข้างต้นครบถ้วน ย่อมถือได้ว่า สหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในด้านเงินลงทุนไว้เพียงพอที่จะป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการลงทุนที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายได้ในระดับหนึ่ง

- การควบคุมด้านทุนเรือนหุ้น สหกรณ์เก็บเงินค่าหุ้นจากสมาชิก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์ การควบคุมด้านทุนเรือนหุ้นจึงกำหนดขึ้นเพื่อให้มั่นใจว่าการควบคุมเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้นเป็นไปตามข้อบังคับสหกรณ์ แผนงาน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ การบันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้นเป็นไปอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ทุนเรือนหุ้นคงเหลือมีอยู่จริง การรับสมาชิกเป็นไปตามข้อบังคับสหกรณ์ การบันทึกบัญชี การรับเงินค่าหุ้นและค่าธรรมเนียมแรกเข้าจากสมาชิกถูกต้อง ครบถ้วน ไม่มีการให้สมาชิกถอนคืนค่าหุ้น โดยสมาชิกไม่ได้ลาออก หรือในกรณีที่สมาชิกลาออกแล้ว ไม่มีการตรวจสอบภาระผูกพันที่มีกับสหกรณ์ก่อนการจ่ายคืนค่าหุ้น

การประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในด้านทุนเรือนหุ้น ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีตรวจสอบเอกสาร การสอบถามเพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์กำหนดระเบียบเกี่ยวกับสมาชิก การรับ การจ่ายคืน ทุนเรือนหุ้นขึ้นถือใช้ กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างการรับ - จ่ายเงินค่าหุ้น กับการบันทึกทะเบียนหุ้น และเจ้าหน้าที่บัญชี กำหนดให้มีการเปรียบเทียบบัญชีทุนเรือนหุ้นในสมุดบัญชีแยกประเภทกับทะเบียนหุ้น ให้ถูกต้องตรงกันโดยสม่ำเสมอ รวมถึงมีการยืนยันยอดทุนเรือนหุ้นกับสมาชิกเป็นครั้งคราว

ดังนั้น เพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นกับรายการทุนเรือนหุ้น สหกรณ์จึงต้องกำหนดมาตรการในการควบคุมด้านทุนเรือนหุ้น โดยกำหนดแผนงาน หรือเป้าหมายเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้นอย่างชัดเจนมีการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่การเงินเจ้าหน้าที่ทะเบียนหุ้น และเจ้าหน้าที่บัญชี การเก็บค่าธรรมเนียมและหุ้นแรกเข้าเป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ กรณีสมาชิกลาออก การจ่ายคืนค่าหุ้นต้องทำการตรวจสอบการชำระหนี้สินและภาระค้ำประกันให้เรียบร้อยและต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แล้ว รวมถึงมีการยืนยันยอดทุนเรือนหุ้นกับสมาชิกอย่างน้อยปีละครั้ง

(2.4) การควบคุมด้านโปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์

ในกรณีที่สหกรณ์มีการนำระบบโปรแกรมบัญชีมาใช้ในการประมวลผลข้อมูลรายงานทางบัญชีและช่วยจัดทำการเงิน ผู้ตรวจสอบกิจการต้องทำการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมในด้านโปรแกรมระบบบัญชีด้วย เนื่องจากหากสหกรณ์ไม่จัดระบบการควบคุมภายในให้เหมาะสม ไม่มีมาตรการป้องกันความเสี่ยงระบบสารสนเทศไว้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงและความเสียหายต่อข้อมูลที่สำคัญของสหกรณ์ได้ ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการควบคุมภายในและการรักษาความปลอดภัยสำหรับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ใช้โปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล พ.ศ. 2553 ซึ่งกำหนดให้สหกรณ์ต้องกำหนดนโยบาย หรือระเบียบปฏิบัติที่จะใช้ควบคุมการปฏิบัติงานในการควบคุมภายในและการรักษาความปลอดภัยสำหรับข้อมูลโปรแกรมระบบบัญชีของสหกรณ์ โดยมีระบบรักษาความปลอดภัยทางกายภาพที่เพียงพอแก่การป้องกันมิให้บุคคลที่ไม่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้เข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ได้ล่วงรู้ใช้ประโยชน์หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล ต้องจัดให้มีระบบป้องกันความเสียหายจากภาวะแวดล้อมหรือภัยพิบัติต่าง ๆ มีมาตรการควบคุมการพัฒนา หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่เพียงพอ เพื่อให้ระบบบัญชีคอมพิวเตอร์มีการประมวลผลที่ถูกต้อง ครบถ้วน กำหนดให้มีการสื่อสาร หรือฝึกอบรมเกี่ยวกับระบบบัญชีให้แก่ผู้มีหน้าที่ได้รับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างถูกต้อง โดยสหกรณ์ต้องจัดทำเอกสารสนับสนุนการปฏิบัติงาน ได้แก่ เอกสารด้านฐานข้อมูลของระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ ซึ่งแสดงถึงรายละเอียดการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญทางบัญชี เพื่อให้สามารถเข้าถึงโครงสร้างการจัดเก็บข้อมูลของระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ที่ใช้งานอยู่และใช้อ้างอิงเพื่อแก้ไขปัญหาได้ โดยเอกสารที่จำเป็นต้องมี เช่น โครงสร้างฐานข้อมูล (Data Structure) หรือพจนานุกรมข้อมูล (Data Dictionary) จัดให้มีคู่มือการใช้ระบบบัญชีคอมพิวเตอร์เพื่อเป็นเอกสารประกอบการปฏิบัติงานของผู้ใช้งานในการบันทึกข้อมูล ประมวลผลข้อมูลและสามารถออกรายงานได้อย่างถูกต้อง กำหนดให้มีการควบคุม ดูแลเอกสารสนับสนุนการปฏิบัติงานโดยจัดให้มีสถานที่เก็บรักษาที่มั่นคงและปลอดภัย

การประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในด้านนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีตรวจสอบเอกสาร สอบถาม หรือปฏิบัติซ้ำ เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์มีนโยบายหรือระเบียบปฏิบัติในการควบคุมการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยสารสนเทศที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดให้มีการควบคุมการเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่สำคัญจากบุคคลที่ไม่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง มีระบบเตือนภัย หรืออุปกรณ์ดับเพลิงเพื่อป้องกันหรือระงับเหตุเพลิงไหม้ได้ทันเวลา มีระบบสำรองไฟฟ้าและบำรุงรักษาเพื่อให้ระบบงานสามารถใช้งานได้ต่อเนื่อง สหกรณ์กำหนดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการรหัสผู้ใช้งาน User Account ในเรื่องการสร้างหรือการเปลี่ยนแปลงหรือการลบรหัสผู้ใช้งานของระบบบัญชีคอมพิวเตอร์อย่างเหมาะสม กำหนดให้ผู้ใช้งานแต่ละรายมี User Account เป็นของตัวเองไม่ใช่ร่วมกับผู้อื่น มีการกำหนดสิทธิของผู้ใช้งานในระบบบัญชีคอมพิวเตอร์เป็นไปตามหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดให้มีการสำรองข้อมูลระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถรองรับการดำเนินงานของสหกรณ์ได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพและทันเหตุการณ์ จัดให้มีการดูแลข้อมูลข่าวสารข้อมูลให้มีความปลอดภัย รวมทั้งจัดให้มีการป้องกันเพื่อมิให้มีการนำข้อมูลสำรองมาใช้โดยไม่ถูกต้อง

การควบคุมภายในระบบบัญชีที่ใช้คอมพิวเตอร์ประมวลผลเป็นไปตามหลักการ เช่นเดียวกับการบันทึกบัญชีด้วยมือ ดังนั้น เพื่อลดข้อผิดพลาดจากการบันทึกด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สหกรณ์จึงต้องกำหนดมาตรการในการควบคุมโดยอย่างน้อยต้องมีการกำหนดผังบัญชีและรหัสบัญชีไว้ชัดเจนมีคู่มือการบันทึกรายการในระบบโปรแกรม มีการอนุมัติใบสำคัญก่อนการบันทึกบัญชี

โดยผู้มีอำนาจมีการกำหนดการเข้าถึงและการใช้ข้อมูลทางบัญชีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องและมีการกำหนดสิทธิการเข้าใช้ กำหนดให้มีการบันทึกรายการทางการเงินในสมุดรายวันขึ้นต้นทันทีที่เกิดรายการ มีการผ่านรายการจากสมุดรายวันไปยังบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้อง มีการปิดบัญชีและจัดทำรายงานทางการเงินทุกสิ้นวัน โดยยังคงต้องกำหนดเรื่องการแบ่งแยกหน้าที่ในการบันทึกบัญชีกับหน้าที่ในการเก็บรักษาทรัพย์สินแยกออกจากกัน ต้องมีการควบคุมข้อมูล การจัดทำเอกสารการบันทึกบัญชีและควบคุมความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำเข้าสู่ระบบประมวลผล ควบคุมการเก็บรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และควบคุมการติดตามการปฏิบัติงานหลังการประมวลผลข้อมูลในแต่ละสิ้นวันด้วย

2.2 ขั้นตอนการกำหนดแผนงานตรวจสอบกิจการ

การกำหนดแผนงานตรวจสอบกิจการ เพื่อประโยชน์ต่อผู้ตรวจสอบกิจการในการที่จะได้กำหนดวิธีการ ขอบเขต และเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการในแต่ละรอบปีบัญชีของสหกรณ์ เพื่อผู้ตรวจสอบกิจการจะได้พิจารณาภาพรวมของการตรวจสอบกิจการว่า ได้กำหนดการตรวจสอบครอบคลุมการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์แล้ว และยังมีประโยชน์ในการติดต่อประสานงาน เพื่อให้สหกรณ์อำนวยความสะดวก และจัดเตรียมข้อมูล เอกสารหลักฐานในการตรวจสอบกิจการด้วย

การจัดทำแผนงานตรวจสอบกิจการเป็นการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการปฏิบัติงานจริง เพราะการวางแผนที่ดีจะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ เป็นไปตามกำหนดระยะเวลา ขอบประมาณและอัตรากำลังที่มีได้ ดังนั้น แผนการตรวจสอบที่ดี จึงควรมีทั้งแผนประจำเดือนและแผนประจำปีโดยอาจจะกำหนดไว้เป็นด้าน ๆ อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนแผนการตรวจสอบให้เหมาะสมได้ แต่สำหรับแผนการตรวจสอบกิจการประจำปีนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดให้ชัดเจนโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบในแต่ละด้าน ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นภาพรวมของการตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ สามารถสรุปผลและรายงานผลการตรวจสอบได้ถูกต้อง โดยอย่างน้อยควรมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(1) **กำหนดวัตถุประสงค์ ลักษณะหรือวิธีการในการตรวจสอบ** เช่น กำหนดวิธีการตรวจสอบ เอกสารหลักฐาน สังเกตการณ์ การตรวจนับ การสอบถาม หรือขอคำยืนยันยอด โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจนำเอาเทคนิค/วิธีการของการตรวจสอบบัญชีมาปรับใช้ในการกำหนดวิธีการในการตรวจสอบ กิจการได้ โดยต้องเลือกใช้วิธีการตรวจสอบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบในแต่ละเรื่อง เช่น

- **เทคนิคการตรวจดู** เป็นการตรวจดูเอกสารหลักฐานต่าง ๆ และทรัพย์สินที่มีรูปร่างและเป็นทรัพย์สินที่มีเอกสารสิทธิ์ เช่น พันธบัตรรัฐบาล ตั๋วสัญญาใช้เงิน โฉนดที่ดิน เอกสารการลงหุ้น กรมธรรม์ประกันภัย วัตถุประสงค์ของการตรวจดู เพื่อให้เห็นว่าทรัพย์สินตามบัญชีนั้นมียู่ และสหกรณ์มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจริง

- **การสังเกตการณ์** เป็นการตรวจสอบที่ต้องใช้การสังเกต คือ ต้องให้เห็นกับตาตนเอง และต้องใช้วิจารณญาณประกอบในการตัดสินใจในสิ่งที่ได้เห็นและบันทึกไว้ วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่ามีการปฏิบัติงานตามขั้นตอนและวิธีการที่ระเบียบกำหนดไว้จริง เช่น สังเกตการณ์ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สังเกตการณ์ตรวจนับทรัพย์สิน ผลการสังเกตการณ์เพื่อให้ได้ข้อสรุปว่า การปฏิบัติงานนั้นมีความถูกต้องเชื่อถือได้ และการปฏิบัติงานเป็นไปตามระบบที่กำหนดไว้ แต่การสังเกตการณ์มีข้อจำกัดที่ต้องมาจากการปฏิบัติงานจริงในช่วงเวลาที่สังเกตเท่านั้น

- **การตรวจนับ** เป็นการตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ปริมาณและคุณภาพของสิ่งที่ต้องการตรวจว่ามีอยู่จริง ครบถ้วนตามที่บันทึกไว้ เช่น ตรวจนับเงินสดคงเหลือในมือ ตรวจนับทรัพย์สิน ณ วันสิ้นปี เป็นต้น การตรวจนับจึงเป็นวิธีการตรวจสอบที่เหมาะสมกับการตรวจสอบทรัพย์สินของสหกรณ์ ณ วันใดวันหนึ่งที่ต้องการทราบว่า ณ วันนั้น ทรัพย์สินนั้น มีอยู่จริง และการแสดงมูลค่าถูกต้องตรงตามบัญชีกรรมสิทธิ์และภาระผูกพันบันทึกไว้ถูกต้องครบถ้วน

- **การยืนยันยอด** เป็นการตรวจสอบโดยขอให้บุคคลภายนอก หรือสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งทราบเกี่ยวกับข้อมูลและมีหลักฐาน ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการตรวจสอบ ทำการตอบคำถามโดยยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรมายังผู้ตรวจสอบกิจการโดยตรงว่า เรื่องที่ต้องการตรวจสอบนั้น เป็นจริงถูกต้องตรงตามรายการที่สหกรณ์บันทึกบัญชีไว้ การให้คำตอบโดยยืนยันข้อมูลจากบุคคลภายนอกนี้ ถือได้ว่าเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้มากที่สุด ถ้าปฏิบัติโดยถูกต้อง กล่าวคือ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องเป็นผู้จัดทำคำขอยืนยันยอด หรือสอบถามหนังสือยืนยันยอดและจัดส่งให้ผู้ที่ต้องการคำยืนยันยอดด้วยตนเอง รวมถึงต้องเป็นผู้รับคำตอบด้วยตนเอง กรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการจะเลือกใช้การตรวจสอบโดยขอคำยืนยันยอดเมื่อต้องการพิสูจน์ความถูกต้องครบถ้วนของรายการทางบัญชี เช่น รายการลูกหนี้ เจ้าหนี้ เงินฝากธนาคาร เงินรับฝาก เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ความมีอยู่จริงของรายการนั้น ๆ และเพื่อให้ได้ข้อมูลว่าการแสดงมูลค่าของรายการนั้นถูกต้อง กรรมสิทธิ์หรือภาระผูกพันนั้นเป็นของสหกรณ์จริง ๆ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบโดยวิธีนี้มีข้อจำกัด เนื่องจากอาจไม่ได้หนังสือตอบกลับและมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หากไม่ได้เลือกใช้วิธีการขอคำยืนยันยอดด้วยตนเอง

- **การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ** เป็นการตรวจสอบเอกสารหลักฐานที่ใช้ประกอบในการบันทึกบัญชี เช่น ใบเสร็จรับเงิน สัญญาเงินกู้ ใบสำคัญจ่าย เป็นต้น การตรวจสอบเอกสารหลักฐานเป็นการตรวจสอบที่น่าเชื่อถือ เมื่อวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของเอกสารกับรายการที่บันทึกบัญชีว่า เป็นรายการที่เกิดขึ้นจริง มีกรรมสิทธิ์และภาระผูกพันจริง แต่การตรวจสอบวิธีนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องใช้ความระมัดระวังในการพิจารณาเอกสารหลักฐานของสหกรณ์ด้วยความน่าเชื่อถือหรือไม่ อย่างไร จึงต้องใช้ร่วมกับการตรวจสอบอื่นด้วย เช่น การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การรับ - จ่ายเงินในแต่ละวัน อาจไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า มีการจ่ายเงินสดจริงหรือไม่ ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการตรวจนับเงินสดคงเหลือในมือร่วมด้วย เป็นต้น

- **การคำนวณ** เป็นการทดสอบการคำนวณตัวเลขที่บันทึกในสมุดบัญชี เช่น บวกเลขในสมุดขั้นต้น จำนวนยอดคงเหลือในบัญชีแยกประเภท คำนวณค่าเสื่อมราคา ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ เป็นต้น การตรวจสอบโดยวิธีทดสอบการคำนวณ เมื่อต้องการพิสูจน์ความถูกต้องของตัวเลขในบัญชี แต่วิธีนี้มีข้อจำกัด เนื่องจากการทดสอบการคำนวณพิสูจน์แต่ความถูกต้องของผลลัพธ์แต่ไม่ได้พิสูจน์แหล่งที่มาของตัวเลขที่นำมาคำนวณ ดังนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการต้องใช้วิธีการตรวจสอบอื่นร่วมด้วย เช่น การทดสอบการคำนวณค่าเสื่อมราคารถยนต์ ต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐานการซื้อรถยนต์ เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์ได้ซื้อรถยนต์มาเมื่อใด จึงจะสามารถคำนวณหาค่าเสื่อมราคาที่เหมาะสมได้ หรือในการทดสอบการคำนวณค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบเอกสารสัญญาเงินกู้ รายการชำระหนี้ในบัญชีย่อยลูกหนี้ เพื่อให้ทราบว่า ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้เมื่อใด และต้องศึกษาระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่องการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ เพื่อจะได้จำแนกอายุหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ จึงจะสามารถคำนวณหาการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญได้ถูกต้อง เป็นต้น

- **การตรวจสอบการผ่านรายการ** เป็นการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการผ่านรายการจากสมุดขัณฑ์ต้นไปบัญชีสมุดขัณฑ์ปลาย (แยกประเภท) และงบทดลอง การตรวจสอบวิธีนี้เพื่อพิสูจน์ความถูกต้อง ครบถ้วน ของการคัดลอกข้อมูลเท่านั้น ไม่ได้พิสูจน์ความสมบูรณ์ของรายการแต่อย่างใด

- **การตรวจหารายการผิดปกติ** เป็นการตรวจสอบรายการในสมุดบัญชีต่าง ๆ ของสหกรณ์ และในบัญชีแยกประเภท วัตถุประสงค์เพื่อต้องการตรวจดูรายการที่ผิดปกติ ซึ่งอาจทำให้พบข้อผิดพลาดที่สำคัญได้ เช่น รายการรับชำระค่าหุ้นของสมาชิกในสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีการหักเงินงวดชำระหนี้ ที่จ่ายเงินได้ โดยปกติจะมี 12 รายการ (12 เดือน) ถ้ามีรายการไม่ครบ อาจต้องตรวจสอบเพิ่มเติมให้ได้ข้อเท็จจริงว่า การรับชำระค่าหุ้นของสมาชิกรายนี้ มีความผิดปกติเพราะเหตุใด เป็นต้น การตรวจสอบด้วยวิธีนี้ จึงต้องอาศัยความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้ตรวจสอบกิจการเป็นสำคัญ จึงจะสามารถพบความผิดปกติจากรายการที่ไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น เช่น รายการจ่ายเกิน รายการยกเลิกใบเสร็จ รายการที่อยู่ผิดด้าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบหารายการผิดปกติมิใช่การตรวจสอบเอกสารหลักฐาน แต่เป็นเพียงเบาะแสที่ชี้ให้เห็นได้ว่า อาจมีความจำเป็นที่ต้องตรวจสอบหาเอกสารหลักฐาน หรือใช้เทคนิคการตรวจสอบอื่นเพิ่มเติม

- **การสอบถาม** เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์โดยใช้วิธีการสอบถาม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน วัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งอาจทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือวาจาก็ได้ เช่น สอบถามความคืบหน้าของการดำเนินคดี ซึ่งสหกรณ์อาจต้องมีการจ่ายค่าเสียหาย หากสหกรณ์ตกเป็นผู้แพ้คดี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การสอบถามเป็นเพียงวิธีการหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานประกอบการตรวจสอบเท่านั้น จึงต้องให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูลด้วยว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ให้ข้อมูลจริง ๆ

- **การตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูล** เป็นการตรวจสอบรายการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เนื่องจากข้อมูลของรายการหนึ่ง ๆ อาจมีความสัมพันธ์กับรายการอื่น ๆ ได้ เช่น รายการลูกหนี้ค้างชำระกับรายการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ รายการเงินให้กู้กับรายการดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ หรือรายการเงินรับฝากกับรายการดอกเบี้ยจ่าย รายการทรัพย์สินกับค่าเสื่อมสะสม เป็นต้น วัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของรายการบัญชี เช่น ในกรณีที่สหกรณ์มีการบันทึกรายการสินทรัพย์ถาวร ในวันสิ้นปีต้องบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม หรือในกรณีที่สหกรณ์มีลูกหนี้ชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญา ต้องมีการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ เป็นต้น

- **การวิเคราะห์เปรียบเทียบ** เป็นวิธีการตรวจสอบโดยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างมีเหตุผลของข้อมูลทางการเงินและข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงินว่า เป็นไปตามที่ควรจะเป็นหรือเป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนงานหรือไม่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงที่ผิดปกติ วัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของรายการทางการเงินและวิเคราะห์รายการที่ผิดปกติ เช่น การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายการจ่ายกับแผนงานงบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ เป็นต้น การตรวจสอบวิธีนี้ถือเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพถ้าใช้กับลักษณะรายการที่มีความสัมพันธ์ชัดเจน เช่น ที่ประชุมใหญ่อนุมัติลงทุนในหุ้นชุมนุมสหกรณ์และตราสารหนี้ตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ จำนวนห้าสิบล้านบาท โดยประมาณการว่า สหกรณ์จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนในวงเงินนี้ประมาณสามแสนบาท

แต่ปรากฏว่า ในระหว่างปีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มิได้อนุมัติให้มีการลงทุนตามแผนงานที่วางไว้ เมื่อไม่มีการลงทุนตามแผนงานที่วางไว้ ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถวิเคราะห์แนวโน้มผลตอบแทนที่จะได้รับจากการลงทุนในรอบปีนี้ได้ว่า มีแนวโน้มที่จะลดลง อย่างไรก็ตาม หากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่ามีความต่างที่เป็นสาระสำคัญ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องสอบถามเหตุผล และใช้เทคนิคการตรวจสอบอื่นเพิ่มเติม

- **การตรวจทาน** เป็นการตรวจสอบเพื่อยืนยันความจริง ความถูกต้อง ความแม่นยำ ความสมเหตุสมผล หรือความน่าเชื่อถือของรายการใดรายการหนึ่ง โดยการหาหลักฐานยืนยันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ วัตถุประสงค์ของการตรวจทานเพื่อยืนยันว่า รายการทางบัญชีที่ปรากฏนั้นมีอยู่จริงและถูกต้อง เช่น สอบทานการบันทึกรายการในระบบบัญชีคอมพิวเตอร์เพื่อให้ทราบว่า หากบันทึกรายการรับชำระหนี้ในระบบโปรแกรมบัญชีแล้ว โปรแกรมระบบงานจะเริ่มต้นทำงานเมื่อเจ้าหน้าที่การเงินส่งรายการข้อมูลผ่านไปยังระบบสินเชื่อ โปรแกรมจะประมวลผลและผ่านรายการไปยังบัญชีย่อยแต่ละรายการและบัญชีแยกประเภทโดยทันที เป็นต้น

(2) **กำหนดขอบเขตการตรวจสอบ** เป็นการกำหนดปริมาณการตรวจสอบให้เหมาะสม สอดคล้องกับผลการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน เช่น กรณีผู้ตรวจสอบกิจการได้กำหนดวิธีการตรวจสอบลูกหนี้เงินกู้ไว้ว่า ใช้วิธีการตรวจสอบเอกสารหลักฐานการจ่ายเงินกู้ แต่การจะกำหนดขอบเขตการตรวจสอบว่า ควรจะตรวจเอกสารหลักฐานการจ่ายเงินกู้เพียงใดนั้น ต้องคำนึงถึงผลการประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในด้านสินเชื่อด้วยว่า สหกรณ์กำหนดมาตรการในการควบคุมภายในด้านสินเชื่อไว้มีประสิทธิภาพ สามารถป้องกันข้อผิดพลาดหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการจ่ายเงินกู้ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ได้มากน้อยเพียงใด กล่าวคือ หากประเมินการควบคุมภายในแล้วได้ข้อสรุปว่าสหกรณ์มีระบบการควบคุมภายในที่ดี ผู้ตรวจสอบกิจการอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตการตรวจสอบเอกสารการจ่ายเงินกู้ทุกรายการ เป็นต้น

(3) **กำหนดระยะเวลาการตรวจสอบ** เป็นการกำหนดช่วงเวลาที่จะปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการในรอบระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น กำหนดระยะเวลาในการตรวจสอบในแต่ละเดือนว่า เป็นช่วงวันที่ 1- 5 มิถุนายน 25.. หรือ 25 - 30 กรกฎาคม 25.. เป็นต้น

ตัวอย่าง การกำหนดแผนงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

1. **ด้านเงินสดเงินฝากธนาคาร** หลังจากผู้ตรวจสอบกิจการได้ประเมินผลการควบคุมภายในด้านบัญชีของสหกรณ์แล้ว พบว่า การรับ - จ่าย และเก็บรักษาเงินของสหกรณ์ มีการกำหนดระเบียบฯ ว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด ระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายเงินขึ้นถือใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เช่น ระเบียบฯ ว่าด้วยเรื่องการเบิกจ่ายเบี้ยประชุมกรรมการ ระเบียบฯ ว่าด้วยการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เป็นต้น และมีการแบ่งแยกหน้าที่ในด้านการเงินและการบัญชีของสหกรณ์อย่างชัดเจน กำหนดให้เมื่อมีการรับ - จ่ายเงินสด โดยให้บันทึกบัญชีทันทีและนำฝากสหกรณ์เมื่อสิ้นวันรายจ่ายต่าง ๆ มีการอนุมัติโดยผู้มีอำนาจ สหกรณ์เก็บรักษาเงินสด เป็นไปตามวงเงินที่กำหนด และเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย มีการตั้งงบประมาณรายจ่ายไว้ แต่งตั้งกรรมการตรวจนับเงินสดคงเหลือและทำการเปรียบเทียบยอดเงินสดคงเหลือกับบัญชีทุกสิ้นวัน ในส่วนของเงินฝากธนาคารกำหนดให้ การฝาก - ถอน ต้องได้รับการอนุมัติโดยผู้มีอำนาจ และทำการเปรียบเทียบยอดคงเหลือเงินฝากธนาคารในสมุดคู่ฝากกับยอดคงเหลือตามบัญชีทุกสิ้นวัน จัดทำบัญชีงบบุณียอดเงินฝากธนาคารในกรณีที่ยอดคงเหลือตามใบแจ้งยอดเงินฝากหรือยอดคงเหลือตามบัญชีแตกต่างกัน

หากผลการประเมินเป็นไปตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ถือได้ว่า สหกรณ์กำหนดมาตรการในการควบคุมภายในด้านเงินสดและเงินฝากธนาคารมีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะสามารถป้องกันข้อผิดพลาดในการบันทึกรายการบัญชีเงินสดและเงินฝากธนาคารได้ มีความเสี่ยงน้อยที่จะเกิดเงินสดขาดหรือเกินบัญชี หรือบันทึกบัญชีไม่เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากเงินสดและเงินฝากธนาคารเป็นสินทรัพย์ที่มีความคล่องตัวสูง และมีโอกาสที่จะเกิดการทุจริตและยกยอกไปได้ง่าย จึงมีความจำเป็นที่อาจต้องตรวจสอบรายการที่มียอดเงินจำนวนมากหรือมีจำนวนที่มีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับยอดสินทรัพย์โดยรวมของสหกรณ์

ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนการตรวจสอบด้านเงินสด ดังนี้

- ตรวจสอบเงินสดคงเหลือในมือ เปรียบเทียบกับยอดเงินคงเหลือในบัญชี
- ตรวจสอบรายการรับ - จ่ายเงินสดว่า ได้มีการบันทึกบัญชีทันทีที่มีการทำธุรกรรมเกี่ยวกับ

เงินสด

- ตรวจสอบบัญชีเงินฝากธนาคารกับหลักฐานใบแจ้งยอดของธนาคาร หรือสมุดคู่ฝาก กับบัญชีแยกประเภททุกเดือน ในกรณีที่มียอดคงเหลือตามบัญชีแตกต่างกับสมุดคู่ฝากหรือหลักฐานใบแจ้งยอดของธนาคาร และตรวจสอบว่าสหกรณ์ได้จัดทำบัญชียอดเงินฝากธนาคารทุกครั้ง

2. ด้านสินเชื่อ หลังจากประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในด้านสินเชื่อของสหกรณ์แล้ว หากผู้ตรวจสอบกิจการพบว่า สหกรณ์กำหนดเป้าหมาย แผนงาน เกี่ยวกับการให้สินเชื่อไว้และได้ผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ขึ้นถือใช้ มีการแบ่งแยกหน้าที่รับผิดชอบ โดยแยกเจ้าหน้าที่สินเชื่อ ออกจากเจ้าหน้าที่การเงินและเจ้าหน้าที่บัญชี โดยไม่ให้เจ้าหน้าที่คนไหนคนใด ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการตั้งแต่การจ่ายเงินกู้ รับชำระหนี้ และบันทึกรายการบัญชีย่อยลูกหนี้เงินกู้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สินเชื่อต้องไม่ใช่คน ๆ เดียวกับผู้ที่ทำหน้าที่รับชำระหนี้หรือจ่ายเงินกู้ กำหนดให้มีคณะกรรมการสินเชื่อทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติเงินกู้ การจ่ายเงินกู้แต่ละราย กำหนดให้จ่ายเงินกู้ผ่านบัญชีเงินฝากธนาคารหรือบัญชีเงินฝากของลูกหนี้

หากผลการประเมินระบบการควบคุมภายในด้านสินเชื่อเป็นไปตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ถือได้ว่า สหกรณ์มีการวางระบบการควบคุมภายในที่สามารถป้องกันข้อผิดพลาดในการให้กู้แก่สมาชิกที่ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ได้ และถือว่ามีความเสี่ยงน้อยที่จะเกิดการจ่ายเงินกู้ที่ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ สำหรับการบันทึกบัญชีเกี่ยวกับลูกหนี้เงินกู้ตั้งแต่การจ่ายเงินกู้ การรับชำระหนี้จากลูกหนี้ การคำนวณดอกเบี้ยเงินให้กู้และค่าปรับ สามารถลดความเสี่ยงที่จะบันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วนได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่สหกรณ์ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์บันทึกรายการลูกหนี้เงินให้กู้ทั้งระบบ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าการควบคุมภายในด้านระบบงานคอมพิวเตอร์ของสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการควบคุมภายในและการรักษาความปลอดภัย สำหรับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ใช้โปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล พ.ศ. 2553 หากสหกรณ์ไม่ได้กำหนดระบบการควบคุมภายในตามระเบียบฯ ดังกล่าว ผู้ตรวจสอบกิจการอาจต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐานและการผ่านรายการไปยังบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้เพิ่มเติม

ดังนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนการตรวจสอบด้านลูกหนี้เงินให้กู้ ดังนี้

- ตรวจสอบว่า คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เจ้าหน้าที่สินเชื่อปฏิบัติตามนโยบายหรือข้อกำหนดที่สหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการให้สินเชื่อ

- ตรวจสอบหลักฐานการเป็นหนี้ การค้ำประกัน การจำนองครบถ้วน สมบูรณ์เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ โดยตรวจสอบเอกสารคำขอกู้ สัญญาเงินกู้ หลักประกันเงินกู้ และตรวจสอบมติที่ประชุมที่อนุมัติเงินกู้ทุกรายการ

- ตรวจสอบรายการลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ เช่น ไม่มีเงินส่งหัก รายการรับชำระหนี้ก่อนครบกำหนดสัญญา ลูกหนี้เงินให้กู้ที่มียอดคงเหลือด้านเครดิต ทุกรายการ และควรตรวจติดตามลูกหนี้ค้างชำระเป็นเวลานาน หรือลูกหนี้ที่มีรายการชำระหนี้ผิดปกติทุกรายการ

- ตรวจสอบสัญญาที่มีการปรับโครงสร้างหนี้ หรือมีการกู้วนซ้ำทุกสัญญา

- ตรวจสอบทุกรายการที่มีการตัดจำหน่ายหนี้สูญ ว่าได้ปฏิบัติตามระเบียบและคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์หรือไม่

- ตรวจสอบว่ามีการแยกอายุลูกหนี้เงินให้กู้ในรายที่ชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญาเปรียบเทียบกับบัญชีย่อยลูกหนี้ ณ วันสิ้นปี ตรวจสอบว่ามีการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญเป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

3. ด้านเงินรับฝาก หลังจากผู้ตรวจสอบกิจการได้ประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในด้านเงินรับฝากของสหกรณ์แล้ว พบว่า สหกรณ์กำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินรับฝาก กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากติดประกาศไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้สมาชิกได้รับทราบโดยทั่วกัน มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่การเงินและเจ้าหน้าที่บัญชีอย่างชัดเจน กำหนดให้การเปิดบัญชีเงินรับฝาก ต้องมีการจัดทำบัตรตัวอย่างลายมือชื่อ และจัดทำสมุดคู่ฝากให้สมาชิกทันทีที่เปิดบัญชี ไม่มีการรับฝากเงินจากบุคคลภายนอก ไม่มีการเก็บสมุดคู่ฝากของสมาชิกหรือของสหกรณ์อื่นไว้ที่สหกรณ์ การฝาก – ถอนเงินรับฝากกระทำที่สำนักงานสหกรณ์ และในเวลาทำการของสหกรณ์เท่านั้น กำหนดให้มีการตรวจสอบลายมือชื่อของผู้เป็นเจ้าของบัญชีทุกครั้งที่มีการถอนเงิน กรณีเจ้าของบัญชีไม่สามารถมาทำการถอนเงินฝากที่สหกรณ์ได้ ต้องมีการจัดทำใบมอบอำนาจ และต้องตรวจสอบเอกสารผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจก่อนการอนุมัติส่งจ่าย มีการตรวจสอบบัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝากและเงื่อนไขการถอนตามระเบียบก่อนการอนุมัติจ่ายเงินฝากคืนกรณีสหกรณ์ใช้โปรแกรมระบบบัญชีเงินรับฝาก โปรแกรมระบบบัญชีจะทำการประมวลผลและผ่านรายการเงินรับฝากไปยังบัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝากทันทีที่มีการบันทึกรายการในระบบโปรแกรม และบันทึกรายการในสมุดคู่ฝากของสมาชิกโดยทันที มีการเปรียบเทียบยอดบัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝากแต่ละประเภท ให้ถูกต้องตรงกับบัญชีแยกประเภททั่วไปอย่างสม่ำเสมอ มีการยืนยันยอดเจ้าหนี้เงินรับฝากอย่างน้อยปีละครั้ง

หากการประเมินระบบการควบคุมภายในเป็นไปตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ถือได้ว่า มีความเหมาะสมมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะสามารถป้องกันข้อผิดพลาดในการปฏิบัติเกี่ยวกับเงินรับฝากที่ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ได้ และถือว่ามีความเสี่ยงน้อยที่เจ้าหน้าที่สหกรณ์จะนำเงินฝากของสมาชิกเข้าบัญชีตนเอง หรือสมาชิกรายอื่นแล้วถอนเงินฝากไป โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของบัญชี มีโอกาสน้อยที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะบันทึกบัญชีย่อยเจ้าหนี้ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า สหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการควบคุมภายในและการรักษาความปลอดภัย สำหรับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ใช้โปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล พ.ศ. 2553 อย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม การควบคุมที่กำหนดไว้ อาจจะควบคุมไม่ถึงในกรณีที่มีเจตนาทำผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการปลอมแปลงเอกสาร หรือการใช้เอกสารปลอม หรือจากการปลอมแปลงลายมือชื่อของเจ้าของบัญชีได้ ดังนั้น จึงต้องมีการตรวจสอบเอกสาร

หลักฐานประกอบการฝาก - ถอน เงินรับฝากและตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างรอบคอบ รัดกุม และสม่ำเสมอ รวมถึงต้องมีการยืนยันยอดกับสมาชิกเจ้าของบัญชีโดยตรงเป็นครั้งคราว

ดังนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนการตรวจสอบ ดังนี้

- ตรวจสอบว่า คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เจ้าหน้าที่เงินรับฝากปฏิบัติตามนโยบาย หรือข้อกำหนดที่สหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการรับฝากเงิน

- ตรวจสอบเอกสารรับฝาก การจ่ายเงินรับฝาก

- เปรียบเทียบรายละเอียดเงินรับฝากให้ตรงกับบัญชีคุมยอด

- ตรวจสอบทุกรายการที่มีการขอเปิดบัญชีใหม่ เพื่อตรวจสอบว่า ไม่มีการรับฝาก จากบุคคลภายนอก

- เปรียบเทียบยอดเงินคงเหลือตามบัญชีย่อยกับสมุดคู่บัญชี หรือยืนยันยอดเงินรับฝากคงเหลือ กับสมุดคู่บัญชีของผู้ฝาก

4. ด้านเงินลงทุน หลังจากประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในด้านเงินลงทุนของสหกรณ์แล้ว พบว่า สหกรณ์มีการกำหนดนโยบาย แหล่งเงินลงทุน กำหนดอัตราส่วนการลงทุนเหมาะสม มีการกระจายการลงทุนในหลายแหล่ง ไม่กระจุกตัวอยู่ในหลักทรัพย์ตัวใดตัวหนึ่งมากเกินไป มีการแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการเงินลงทุน ศึกษาข้อมูลก่อนการลงทุน เพื่อให้การลงทุนของสหกรณ์อยู่ภายในกรอบมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์ แห่งชาติ (คพช.) กำหนด โดยได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์แล้ว

หากผลการประเมินระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์เป็นไปตามที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมถือว่าเหมาะสม เพียงพอที่จะสามารถลดความเสี่ยงจากการลงทุนได้ในระดับหนึ่ง และสามารถป้องกัน ข้อผิดพลาดในการปฏิบัติเกี่ยวกับเงินลงทุนที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากสหกรณ์ไม่มีการกำหนดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการนำเงินไปลงทุนอย่างชัดเจน เช่น ไม่มีการมอบอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับการลงทุนในหลักทรัพย์อย่างเหมาะสม ไม่มีการกำหนดผู้รับผิดชอบเก็บรักษาเงินลงทุนไว้ในที่มั่นคงและปลอดภัย ไม่จัดทำทะเบียนคุมเงินลงทุนแต่ละประเภท ถือว่า สหกรณ์ยังมีจุดอ่อนในการควบคุม

ดังนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนการตรวจสอบ ดังนี้

- ตรวจสอบรายการนำเงินไปลงทุนว่าเป็นไปตามแผนการลงทุน ตามที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

- ตรวจสอบการบันทึกรายการรายได้จากเงินลงทุน และรายการกำไร (ขาดทุน) จากการจำหน่ายเงินลงทุนทุกรายการ

- เปรียบเทียบเอกสารเงินลงทุนเปรียบเทียบกับบัญชีคุมยอด และทะเบียนคุมเงินลงทุน ให้ถูกต้องตรงกัน

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์มีการคำนวณราคาทุนและมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนคงเหลือแต่ละประเภท ณ วันสิ้นปีทางบัญชี เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

- ตรวจสอบ/ตรวจนับเอกสารแสดงสิทธิเงินลงทุนว่ามีอยู่จริง

5. ด้านทุนเรือนหุ้น การประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในด้านทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์เพื่อให้ทราบว่า การรับเงินค่าหุ้น ค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์มีการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่การเงินและเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บันทึกรายการทุนเรือนหุ้น กรณีลูกหนี้ลาออกกำหนดให้มีการชำระหนี้สินและภาระค้ำประกันจนหมดสิ้นก่อนการจ่ายเงินค่าหุ้น กำหนดให้มีการยืนยันยอดทุนเรือนหุ้นกับสมาชิกอย่างน้อยปีละครั้ง

หากผลการประเมินระบบการควบคุมภายในเป็นไปที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมถือว่ามีความเหมาะสม เพียงพอที่จะสามารถป้องกันข้อผิดพลาดในการปฏิบัติเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้นที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับของสหกรณ์ได้ มีความเสี่ยงน้อยที่จะเกิดข้อผิดพลาดจากกรณีที่มีการรับเงินค่าหุ้นและค่าธรรมเนียมแรกเข้าจากสมาชิกแล้วไม่บันทึกบัญชีหรือบันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะสหกรณ์ที่ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์บันทึกระบบงานทุนเรือนหุ้น ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า สหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการควบคุมภายในและการรักษาความปลอดภัยสำหรับสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรที่ใช้โปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล พ.ศ. 2553 อย่างเคร่งครัดแล้ว

ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนการตรวจสอบ ดังนี้

- สอบทานมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่อนุมัติให้สมาชิกลาออก หรือให้ออกว่าเป็นไปตามข้อบังคับหรือระเบียบของสหกรณ์หรือไม่
- ตรวจสอบรายการบันทึกทุนเรือนหุ้นที่มีการรับสมาชิกใหม่ หรือลาออก ว่ามีการอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และได้ตรวจสอบภาระผูกพันก่อนการอนุมัติลาออกแล้ว
- ตรวจสอบรายการเคลื่อนไหวในทะเบียนหุ้น โดยเฉพาะในรายที่มีการเพิ่ม/ลดหุ้น - ระหว่างปี
- เปรียบเทียบยอดรวมทุนเรือนหุ้นในบัญชีย่อยทุนเรือนหุ้น ณ วันสิ้นปีบัญชีกับบัญชีแยกประเภททั่วไป
- ณ วันสิ้นปีเปรียบเทียบค่าธรรมเนียมแรกเข้าว่าสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกแรกเข้า

6. ด้านรายได้และค่าใช้จ่าย จากการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมด้านบัญชี หากผู้ตรวจสอบกิจการพบว่า เจ้าหน้าที่บัญชีสามารถจัดทำบัญชีและงบการเงินได้ การบันทึกรายได้และรายจ่ายทุกรายการเป็นธุรกรรมของสหกรณ์ที่เกิดขึ้นจริง ไม่มีรายการใด ไม่ได้ถูกนำมาบันทึกรายการบัญชีไว้ในงบการเงิน รายรับและรายจ่ายได้กำหนดมูลค่าหรือทำการประเมินอย่างเหมาะสมและได้จัดสรรไว้ในงบการเงินในรอบปีบัญชีได้ถูกต้อง

ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดวิธีการตรวจสอบรายได้และค่าใช้จ่าย ดังนี้

- ตรวจสอบรายได้ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร ดอกเบี้ยรับจากเงินลงทุน และรายได้อื่นว่าได้บันทึกบัญชีโดยถูกต้อง ครบถ้วน
- ตรวจสอบค่าใช้จ่ายว่า ได้รับการอนุมัติโดยผู้มีอำนาจ และเป็นไปตามมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ อยู่ภายในงบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่
- ณ วันสิ้นปี เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับงบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่
- ตรวจสอบว่ารายการค่าใช้จ่ายได้บันทึกบัญชีไว้ถูกต้อง และอยู่ในรอบปีบัญชีของสหกรณ์

ตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงกรณีตัวอย่างที่ยกมาประกอบการพิจารณาเพื่อให้ผู้ตรวจสอบกิจการได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงานการตรวจสอบและวิธีการตรวจสอบกิจการให้สอดคล้องกับผลการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์ กล่าวโดยสรุปคือ ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดแผนงานการประเมินผลการควบคุมภายในให้ชัดเจน ครบถ้วนทุกกิจกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ เมื่อได้ประเมินผลประสิทธิภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์แล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการควรกำหนดวิธีการตรวจสอบ ขอบเขตการตรวจสอบให้สัมพันธ์กับผลการประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายในแต่ละระบบงานโดยต้องกำหนดวิธีการตรวจสอบในแผนงานการตรวจสอบกิจการให้ครอบคลุมถึงส่วนที่เป็นจุดอ่อนของระบบการควบคุมภายใน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการควบคุมภายในที่ไม่มีประสิทธิภาพได้

3. ขั้นตอนการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการ

ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถเลือกใช้วิธีการตรวจสอบในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่บรรลุวัตถุประสงค์การตรวจสอบแต่ละรายการบัญชี เช่น เลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การตรวจสอบเอกสารหลักฐานสำคัญ และทำการยืนยันยอดกับลูกหนี้เงินให้กู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่เพียงพอว่า ลูกหนี้รายนี้เป็นลูกหนี้ของสหกรณ์และมีตัวตนจริง มียอดหนี้คงเหลือ ณ วันสิ้นปี ถูกต้องตรงกับบัญชีของสหกรณ์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเทคนิคการตรวจสอบแต่ละวิธีมีความเหมาะสมสำหรับงานตรวจสอบแต่ละประเภทไม่เหมือนกัน ดังนั้น เพื่อให้ได้ผลการตรวจสอบเป็นที่น่าเชื่อถือ ในการตรวจสอบกิจการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งผู้ตรวจสอบกิจการจึงควรใช้เทคนิคการตรวจสอบมากกว่าหนึ่งวิธีมาประกอบกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการสรุปรายงานผลการตรวจสอบที่จะนำเสนอต่อสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ต่อไป

ตัวอย่าง แนวทางการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการสหกรณ์

(1) การตรวจสอบด้านการบริหารทั่วไป วัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ว่าเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน งบประมาณ และข้อกำหนดต่าง ๆ รวมทั้งตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ว่า ดำเนินงานเป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบที่ทางราชการกำหนด ระเบียบหรือข้อบังคับของสหกรณ์

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้ง วิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสาร การตรวจทาน การสอบถาม โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบเอกสาร/ตรวจดู/ตรวจทานว่า การกำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติงานของสหกรณ์ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินงานอย่างเหมาะสม เพียงพอกับการดำเนินงาน การกำหนดระเบียบต่าง ๆ ขึ้นถือใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้กำหนดไว้ครบถ้วนทุกกิจกรรม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ เช่น ระเบียบสหกรณ์ฯ ว่าด้วย การรับ - จ่าย และเก็บรักษาเงิน ระเบียบฯ ว่าด้วยการรับฝากเงิน ระเบียบฯ ว่าด้วยการให้เงินกู้แก่สมาชิก เป็นต้น

- ตรวจสอบเอกสาร/ตรวจดู/ตรวจทานว่า สหกรณ์มีการกำหนดนโยบาย กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย กลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการไว้และได้รับการอนุมัติหรือเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่แล้ว

- ตรวจดู/สอบถาม/ตรวจทานว่าสหกรณ์จัดองค์กร เพื่อให้มีการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน กำหนดให้การปฏิบัติงานมีการควบคุมบังคับบัญชาตามลำดับชั้น การอนุมัติ อนุญาตและมีการสอบทาน หรือการสอบยืนยันการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างกันได้ ไม่มีส่วนงานใดที่สามารถดำเนินการได้ทั้งกระบวนการโดยไม่มีการสอบทานงานกันหรือไม่มีการควบคุมโดยการอนุมัติ อนุญาตการจัดสรรอัตรากำลัง คุณสมบัติ และหน้าที่ตามตำแหน่งงานที่รับผิดชอบเป็นไปอย่างเหมาะสม

- ตรวจสอบเอกสาร/วิเคราะห์เปรียบเทียบว่าสหกรณ์ดำเนินงานภายใต้แผนงานประจำปี หรือแผนปฏิบัติงานที่วางไว้ เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนงานงบประมาณที่วางไว้ กรณีพบว่าผลการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทราบ เพื่อพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้

(2) การตรวจสอบด้านการเงินการบัญชี วัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลทางการเงิน การบันทึกบัญชี การรับ - จ่าย และเก็บรักษาเงินสด การควบคุมด้านการเงิน การมีอยู่จริงของเงินสดและเงินฝากธนาคาร และการแสดงรายการในงบการเงินถูกต้อง ครบถ้วนตามงวดระยะเวลาบัญชีของสหกรณ์

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งการตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การตรวจนับ การยืนยันยอด การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การตรวจหารายการผิดปกติ การตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบเอกสารใบสำคัญจ่าย เพื่อตรวจสอบว่า การรับ - จ่ายเงินสดในแต่ละวัน มีเอกสารประกอบการรับ - จ่าย ถูกต้องครบถ้วน อยู่ในวงเงินที่กำหนดและเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด การกำหนดวงเงินสดคงเหลือในมือ เหมาะสมกับปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ ผู้มีหน้าที่จ่ายเงินได้ตรวจสอบเอกสารหลักฐานการจ่ายให้ถูกต้องเรียบร้อยก่อนที่จะให้มีการอนุมัติจ่ายเงินจากผู้มีอำนาจ

- สังเกตการณ์/สอบถาม/ตรวจดูว่าระบบการควบคุมภายในด้านเงินสดที่สหกรณ์กำหนดไว้นั้น เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้ โดยกำหนดเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการเก็บรักษาเงินสดไว้ชัดเจน และแยกจากเจ้าหน้าที่บัญชี

- สังเกตการณ์ปฏิบัติงานด้านการเงิน /ตรวจสอบว่าเงินสดคงเหลือในมือในแต่ละวันที่เกินกว่าวงเงินที่เก็บรักษา ผู้รับผิดชอบนำฝากธนาคารเมื่อสิ้นวัน และได้ทำการตรวจนับเงินสดคงเหลือในมือเปรียบเทียบกับบัญชีทุกสิ้นวันเป็นประจำ

- ตรวจสอบเอกสารสมุดเงินฝากธนาคาร เพื่อตรวจสอบความถูกต้องว่า ยอดเงินฝากธนาคารคงเหลือตามสมุดคู่ฝากกับบัญชีแยกประเภทของสหกรณ์มียอดถูกต้องตรงกัน กรณีมียอดคงเหลือไม่ตรงกัน ได้ทำงบบพิสูจน์ยอดเงินฝากธนาคาร เพื่อทราบสาเหตุข้อแตกต่าง

- ตรวจสอบเอกสารใบเสร็จรับเงินที่มีการยกเลิก เพื่อดูว่าได้มีการนำต้นฉบับและสำเนา มาแนบติดกันไว้ครบถ้วนแล้ว

(3) การตรวจสอบเงินรับฝาก วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า การรับฝากเงินจากสมาชิกเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ มีการจัดทำเอกสารหลักฐานประกอบการรับฝากและถอนเงินครบถ้วน เพื่อให้ทราบว่าการบริหารงานด้านเงินรับฝากของสหกรณ์ มีการกำหนดนโยบาย มีการวางกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการ เพื่อรองรับการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารสินทรัพย์และหนี้สิน และได้ดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายแผนงานที่กำหนดไว้

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การยืนยันยอด การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การตรวจหารายการผิดปกติ การตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบระเบียบเกี่ยวกับเงินรับฝากว่า มีการกำหนดขั้นตอนการเปิดบัญชี การฝาก-ถอนเงินรับฝาก การกำหนดอัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาการคิดดอกเบี้ย และได้ประกาศให้สมาชิกทราบโดยทั่วกัน

- ตรวจสอบรายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการเพื่อทราบมติที่ประชุม การกำหนดนโยบาย/แผนงาน ที่เกี่ยวข้องกับการรับฝากเงิน

- ตรวจสอบ/ตรวจทานว่าการควบคุมภายในด้านเงินรับฝากที่สหกรณ์กำหนดไว้ มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการรับฝากและถอนเงินไว้อย่างเหมาะสม และเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้

- ตรวจสอบเอกสารใบสำคัญการฝาก - ถอนเงินรับฝาก ตรวจดูและตรวจทานว่า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบ วิธีการที่กำหนดหรือไม่ เช่น มีการจัดทำหนังสือขอเปิดบัญชี จัดทำบัตรตัวอย่างลายมือชื่อผู้มีอำนาจในการถอนเงิน กรณีสมาชิกนำเงินมาฝาก กำหนดให้สมาชิกยื่นแบบนำส่งเงินฝากพร้อมสมุดคู่ฝาก และสหกรณ์มีการบันทึกรายการฝากในสมุดคู่ฝากทันที หรือไม่

- ตรวจสอบเอกสารใบสำคัญประกอบการถอนเงินว่า เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามระเบียบ วิธีการที่กำหนด ในกรณีเจ้าของบัญชีไม่ได้มาถอนเงินฝากด้วยตนเอง เช่น ต้องมีใบมอบฉันทะหรือสำเนาบัตรประชาชนผู้เป็นเจ้าของบัญชี เพื่อยืนยันตัวตนและความยินยอมให้มีการถอนเงินฝาก

- ตรวจสอบเอกสารใบสำคัญใบส่งเงินฝากและใบถอนเงินรับฝากกับรายการเคลื่อนไหวในบัญชีย่อยเงินรับฝาก โดยการตรวจสอบการผ่านรายการ ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ค่านวนยอดคงเหลือในบัญชีย่อยเจ้าหน้าที่เงินรับฝากเปรียบเทียบกับบัญชีแยกประเภทว่ามียอดถูกต้องตรงกัน

- ยืนยันยอดกับเจ้าหน้าที่เงินรับฝากรายตัว โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจขอตรวจดูสมุดเงินฝากของสมาชิคนำมาเปรียบเทียบยอดคงเหลือกับบัญชีย่อยเงินรับฝากของสหกรณ์ว่า มียอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน

(4) การตรวจสอบด้านธุรกิจสินเชื่อ วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์มีการกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายการให้สินเชื่อ มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเงินกู้ หลักประกันไว้ชัดเจน ลูกหนี้เงินกู้มีหลักฐานการเป็นหนี้และการค้ำประกันถูกต้องครบถ้วน มีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด รวมถึงมีการติดตาม ทวงถามเมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ กรณีมีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในระเบียบ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การยืนยันยอด การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การตรวจหารายการผิดปกติ การตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบ/ตรวจดูเอกสารหลักฐานว่าสหกรณ์กำหนดระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ โดยระเบียบดังกล่าวได้กำหนด ประเภทเงินกู้ จำนวนเงินขั้นสูงของวงเงินกู้ จำนวนงวดที่ต้องชำระคืนว่าเป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

- ตรวจสอบ/ตรวจดูเอกสารรายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ว่ามีการกำหนดนโยบายและแผนงานเกี่ยวกับการให้สินเชื่อ

- สังเกตการณ์/สอบถาม/ตรวจดูว่าสหกรณ์มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการให้เงินกู้และการรับชำระหนี้โดยเหมาะสมเป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้

- ตรวจสอบเอกสารสัญญาเงินกู้ สัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง กรณีสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีการหักชำระหนี้ ณ ที่จ่ายเงินได้ ควรตรวจสอบรายการรับชำระหนี้ก่อนกำหนดวันที่นำส่งรายการหักชำระหนี้จากต้นสังกัด ตรวจสอบเอกสารการบันทึกรายการลูกหนี้ตัวแทน โดยเฉพาะในกรณีที่มีลูกหนี้ตัวแทนค้างชำระเกินหนึ่งเดือน

- ตรวจดูว่า การอนุมัติวงเงินกู้ว่าเป็นไปตามคำขอกู้และอยู่ภายในวงเงินที่กำหนดไว้ในระเบียบ กรณีมีการอนุมัติไม่เป็นไปตามคำขอกู้ ตรวจสอบจำนวนเงินที่อนุมัติตามคำขอกู้และจำนวนเงินกู้ในหนังสือสัญญาเงินกู้ว่าเป็นจำนวนที่ถูกต้องตรงกัน

- ตรวจสอบการผ่านรายการรับ - จ่ายเงินกู้ ไปยังบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้ ทดสอบการคำนวณยอดเงินคงเหลือ เปรียบเทียบยอดเงินคงเหลือกับบัญชีแยกประเภท
- ตรวจสอบว่า การชำระหนี้ของลูกหนี้เงินกู้แต่ละรายเป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญา กรณีไม่ชำระหนี้ตามกำหนดสัญญา สอบถามและตรวจสอบว่าได้มีการแยกอายุหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้หรือไม่
- ตรวจสอบว่า สหกรณ์มีการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้ เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด
- ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องดำเนินคดีลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ทั้งหมด สอบถามความคืบหน้าในการติดตามการดำเนินคดี ตรวจสอบรายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อดูรายงานความคืบหน้าการดำเนินคดี
- ตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่ายเงินตรงดำเนินคดี เปรียบเทียบกับจำนวนรายที่ส่งฟ้องคดี
- ตรวจสอบ/สอบถามว่า สหกรณ์มีการแจ้งเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามกำหนดสัญญา หรือมีการเร่งรัดการชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา กรณีสหกรณ์กำหนดให้มีการปรับโครงสร้างหนี้ ตรวจสอบว่ามีระเบียบ หรือมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดเงื่อนไข หลักเกณฑ์ไว้และสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบฯ แล้ว
- ยืนยันยอดกับลูกหนี้เงินให้กู้ โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจขอตรวจสอบสมุดบัญชีของสมาชิกแล้วนำมาเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือในบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้ของสหกรณ์ว่า มียอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน

(5) การตรวจสอบธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายได้มีการกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติไว้ชัดเจน การดำเนินงานของสหกรณ์มีแผนงานงบประมาณและเป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่และที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ สินค้าคงเหลือและลูกหนี้การค้าตามบัญชีมีอยู่จริง มีจำนวนครบถ้วนถูกต้อง และได้บันทึกบัญชีไว้ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจสอบ การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การตรวจนับ การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การตรวจหารายการผิดปกติ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์กำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายขึ้นถือใช้ มีการกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ทั้งการจัดซื้อ การจัดจำหน่ายเป็นเงินสดหรือเงินเชื่อไว้ในระเบียบฯ ว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย
- ตรวจสอบเอกสารรายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อตรวจสอบว่า ที่ประชุมมีมติ หรือกำหนดนโยบาย แผนงาน งบประมาณเกี่ยวกับการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย หรือมีการกำหนดให้มีกรรมการตรวจนับสินค้าคงเหลือตามบัญชีเป็นประจำ หรือครั้งคราว
- ตรวจสอบ/ตรวจทาน/สอบถามว่า สหกรณ์มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายอย่างเหมาะสม เช่น การตรวจรับ การเบิกจ่าย และการเก็บรักษาสินค้า ได้มีการแบ่งแยกหน้าที่ไว้ชัดเจน กำหนดให้มีการสอบทานงานกัน โดยเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้
- ตรวจสอบเอกสารการบันทึกรายการซื้อสินค้า ตรวจสอบเอกสารการจ่ายชำระหนี้เจ้าหนี้การค้า ตรวจสอบใบรับเงินขายสินค้า ตรวจสอบใบกำกับสินค้าในกรณีที่มีการขายเชื่อ และตรวจสอบสัญญาซื้อขายสินค้าเงินเชื่อ ตรวจสอบว่าข้อกำหนดในสัญญาเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์หรือไม่ เช่น วงเงินการขายเชื่อ การค้าประกันการชำระหนี้ ระยะเวลาในการชำระหนี้ อัตราดอกเบี้ย เป็นต้น

- ตรวจสอบว่าสถานที่เก็บรักษาสินค้า เหมาะสมกับสภาพของสินค้า มีการรักษาความปลอดภัยเหมาะสม การจัดวางสินค้าเป็นระเบียบเหมาะสมกับประเภทของสินค้า
- สังเกตการณ์การตรวจนับสินค้าคงเหลือ นำผลการตรวจนับมาเปรียบเทียบกับทะเบียนคุมสินค้า
- ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการผ่านรายการจากสมุดซื้อ สมุดขายไปยังทะเบียนคุมสินค้า ทดสอบการคำนวณตัวเลขรายการสินค้าคงเหลือตามทะเบียน เปรียบเทียบยอดคงเหลือในทะเบียนคุมสินค้ากับรายการสินค้าที่มีการตรวจนับ
- ตรวจสอบเอกสารการรับชำระหนี้ลูกหนี้การค้า ตรวจสอบว่ามีการติดตามการชำระหนี้ลูกหนี้การค้าให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา กรณีลูกหนี้การค้าชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญา ตรวจสอบมาตรการในการติดตามเร่งรัดหนี้ การนำเสนอปัญหาการชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญาเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
- ยืนยันยอดกับลูกหนี้การค้า โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจขอตรวจสอบบัญชีของสมาชิกแล้วนำมาเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือกับบัญชีย่อยลูกหนี้การค้าของสหกรณ์ว่า มียอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน

(6) การตรวจสอบธุรกิจรวบรวมผลิตผล วัตถุประสงค์เพื่อทราบว่าการกำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติ ขั้นตอนและวิธีการเกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผลขึ้นถือใช้ มีการกำหนดแผนงาน งบประมาณ โดยที่ประชุมใหญ่ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้ปฏิบัติตามระเบียบและวิธีการดังกล่าว มีการจัดทำเอกสารหลักฐานการรับซื้อ การจำหน่ายผลิตผล ถูกต้องครบถ้วน

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจสอบ การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การคำนวณ การตรวจนับ การตรวจสอบการผ่านรายการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์กำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมผลิตผลขึ้นถือใช้ มีการกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผล ทั้งการจัดซื้อ การตรวจรับ การทดสอบคุณภาพ การจำหน่าย และการจัดเก็บ

- ตรวจสอบเอกสารรายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อตรวจสอบว่า มติที่ประชุมมีการกำหนดนโยบายและแผนงาน งบประมาณเกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผลจากสมาชิกไว้หรือไม่

- ตรวจสอบ/ตรวจทานว่า สหกรณ์มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผลอย่างเหมาะสม เช่น หน้าที่ในการตรวจรับ การเบิกจ่าย และการเก็บรักษาผลิตผล ได้มีการแบ่งแยกหน้าที่และมีการสอบทานงานกันโดยเหมาะสม เป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้

- ตรวจสอบเอกสารรายการรับซื้อผลิตผล เอกสารการจ่ายชำระหนี้ ใบกำกับสินค้า ตรวจสอบใบรับเงินขายสินค้า ในกรณีที่มีการขายเชื่อ ต้องตรวจสอบสัญญาซื้อขายสินค้าเงินเชื่อ ตรวจสอบว่าข้อกำหนดในสัญญาเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ เช่น วงเงินเชื่อ การค้าประกันการชำระหนี้ ระยะเวลาในการชำระหนี้ อัตราดอกเบี้ย และค่าปรับ เป็นต้น

- สังเกตการณ์การคัดคุณภาพ การชั่งน้ำหนัก การตีราคาผลิตผล การตรวจนับผลิตผลคงเหลือ ทดสอบ/เปรียบเทียบยอดคงเหลือผลิตผลที่รวบรวมกับทะเบียนคุม

- ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการผ่านรายการจากสมุดซื้อ สมุดขายไปยังทะเบียนคุมสินค้า ทดสอบการคำนวณตัวเลขรายการสินค้าคงเหลือตามทะเบียน เปรียบเทียบยอดคงเหลือในทะเบียนคุมสินค้ากับรายการสินค้าที่มีการตรวจนับ

- ตรวจสอบเอกสารการรับ - จ่ายเงินค่าผลิตผล เอกสารการรับซื้อผลิตผลทั้งการซื้อด้วยเงินสดและเงินเชื่อ ตรวจสอบว่าการรับ - จ่ายเงิน เป็นไปตามเงื่อนไข ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ตรวจสอบ

- ตรวจสอบเอกสารการรับชำระหนี้ค่าผลิตผล ตรวจสอบว่ามีการติดตามการชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญา สหกรณ์มีมาตรการในการติดตามเร่งรัดหนี้ มีการนำเสนอปัญหาการชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญาดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

- ตรวจสอบว่าสถานที่เก็บรักษาผลิตผลที่รวบรวมไว้ว่าแข็งแรง มั่นคง ปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพของผลิตผลที่รวบรวม มีการรักษาความปลอดภัย การจัดวางสินค้าเป็นระเบียบเหมาะสมกับประเภทของผลิตผลมีการป้องกันภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นได้

- สังเกตการณ์การทดสอบการยุบตัวของผลิตผลที่ทำการรวบรวม

- ตรวจสอบว่ามีการจัดทำทะเบียนคุมผลิตผลไว้เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน เข้าร่วมสังเกตการณ์เมื่อมีการตรวจนับผลิตผล นำผลการตรวจนับมาเปรียบเทียบกับทะเบียนคุมผลิตผล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของผลิตผลคงเหลือ

- ยืนยันยอดกับสมาชิก โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจขอตรวจดูสมุดบัญชีของสมาชิกแล้วนำมาเปรียบเทียบยอดคงเหลือกับบัญชีย่อยเจ้าหน้าที่หรือลูกหนี้ค่าผลิตผลว่า มียอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน

(7) การตรวจสอบธุรกิจแปรรูปผลิตผลการเกษตร วัตถุประสงค์เพื่อทราบว่าการสหกรณ์มีการกำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติ ขั้นตอนและวิธีการเกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผลขึ้นถือใช้ กำหนดระบบการควบคุมภายในด้านการแปรรูปผลิตผลการเกษตร มีการกำหนดแผนงาน เป้าหมายงบประมาณ โดยที่ประชุมใหญ่ การบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตผลการเกษตรถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด มีการจัดทำเอกสารหลักฐานการแปรรูป การจำหน่ายสินค้าสำเร็จรูปถูกต้อง ครบถ้วน วัตถุประสงค์ สินค้าระหว่างผลิต สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือ ณ วันสิ้นปี มีอยู่จริงและเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ ได้รับการบันทึกบัญชีไว้ถูกต้อง ครบถ้วน

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การสังเกตการณ์ การคำนวณ การตรวจนับ การตรวจสอบการผ่านรายการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ เช่น

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์กำหนดระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปขึ้นถือใช้ มีการกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการรวบรวมผลิตผล การแปรรูป การอนุมัติการแปรรูปผลิตผล การควบคุมคุณภาพการผลิต การจัดทำจำหน่ายสินค้าสำเร็จรูป และการจัดเก็บวัตถุประสงค์ สินค้าระหว่างผลิต และสินค้าสำเร็จรูป

- ตรวจสอบเอกสารรายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อตรวจสอบว่า ที่ประชุมกำหนดนโยบายและแผนงาน งบประมาณ การอนุมัติการแปรรูปไว้

- ตรวจสอบ/ตรวจทานว่าสหกรณ์มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการแปรรูปอย่างเหมาะสม รัดกุม เช่น เจ้าหน้าที่รวบรวมผลิตผล เจ้าหน้าที่ผลิต เจ้าหน้าที่การตลาด เจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่บัญชี ได้มีการแบ่งแยกหน้าที่และมีการสอบทานงานกันโดยเหมาะสม เป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้

- ตรวจสอบ/สังเกตการณ์ว่า มีการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ ก่อนการรับซื้อ ตรวจสอบเอกสารการรับซื้อวัตถุดิบ เอกสารการจ่ายชำระค่าวัตถุดิบ การชั่งน้ำหนัก การตีราคา เป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นไปตามราคาที่ประกาศไว้

- ตรวจสอบรายงานการใช้วัตถุดิบ /ตรวจสอบว่ามีการอนุมัติการเบิกวัตถุดิบโดยผู้มีอำนาจ ตรวจสอบเอกสารการรับ - จ่ายวัตถุดิบ เปรียบเทียบกับรายงานการใช้วัตถุดิบ

- ตรวจสอบรายงานผลการแปรรูป เปรียบเทียบปริมาณสินค้าสำเร็จรูปที่ได้กับรายงานการบันทึกส่งสินค้าสำเร็จรูปเข้าทะเบียนคุมสินค้าสำเร็จรูป เปรียบเทียบปริมาณสินค้าที่ผลิตเสร็จแล้วกับมาตรฐานการผลิตที่กำหนดไว้

- ตรวจสอบว่ามีการตรวจนับ คำนวณปริมาณวัตถุดิบ ก่อนการนำเข้าสู่กระบวนการผลิต การชั่งน้ำหนักวัตถุดิบถูกต้อง ครบถ้วนตามมาตรฐานการผลิตที่กำหนดไว้

- ตรวจสอบเอกสารการรับชำระหนี้ค่าสินค้าสำเร็จรูป กรณีมีหนี้ค้างชำระตรวจสอบว่า มีการติดตามการชำระหนี้ตามกำหนดสัญญา กำหนดมาตรการในการติดตามเร่งรัดหนี้ มีการนำเสนอปัญหาการชำระหนี้ไม่เป็นไปตามกำหนดสัญญาเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

- ตรวจสอบว่าสถานที่เก็บรักษาวัตถุดิบ สินค้าระหว่างผลิต สินค้าสำเร็จรูปแข็งแรง มั่นคงปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพของวัตถุดิบและสินค้า มีการรักษาความปลอดภัย เหมาะสม และมีการป้องกันภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นได้

- ตรวจสอบว่ามีการจัดทำทะเบียนคุมสินค้าสำเร็จรูปไว้เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน เข้าร่วมสังเกตการณ์เมื่อมีการตรวจนับสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือ นำผลการตรวจนับมาเปรียบเทียบกับทะเบียนคุมสินค้าสำเร็จรูปเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน

(8) การตรวจสอบด้านเงินลงทุน วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์มีการกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายเกี่ยวกับการลงทุนของสหกรณ์ให้อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดตามมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และเป็นไปตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารความเสี่ยง เพื่อทำหน้าที่บริหารความเสี่ยง เงินลงทุนมีอยู่จริงและเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ รายการเงินลงทุนได้แสดงไว้ในงบการเงินอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และแสดงมูลค่าถูกต้อง รวมทั้งได้เปิดเผย เงื่อนไขและข้อจำกัด รวมทั้งภาระผูกพันไว้ครบถ้วนถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจสอบ การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การคำนวณ การตรวจนับ การตรวจสอบการผ่านรายการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบเอกสารหลักฐาน เพื่อตรวจสอบว่าสหกรณ์มีการลงทุนเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด วิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้ทราบว่า รายการซื้อ - ขายเงินลงทุน เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ ไม่มีการกระจุกตัวเฉพาะการลงทุนประเภทหนึ่งประเภทใด

- ตรวจสอบเอกสารการจ่ายชำระเงินลงทุนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

- ตรวจสอบ/เปรียบเทียบรายได้จากเงินลงทุน หากสหกรณ์ลงทุนในหุ้นทุนให้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับรายได้เงินปันผล/เงินปันผลค้างรับ หากลงทุนในหุ้นกู้ให้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับรายได้ดอกเบี้ยรับ/ดอกเบี้ยค้างรับ

- ตรวจสอบการบันทึกการขายการตัดจ่ายส่วนเกิน ในกรณีที่สหกรณ์ซื้อตราสารหนี้สูงกว่ามูลค่าที่ตราไว้หน้าตราสารหนี้ และรายการส่วนต่ำกว่ามูลค่า ในกรณีที่สหกรณ์ซื้อตราสารหนี้ในราคาที่ต่ำกว่ามูลค่าที่ตราไว้หน้าตราสารหนี้

- ตรวจสอบการบันทึกการขายการรับรู้รายการกำไร (ขาดทุน) จากการจำหน่ายเงินลงทุน กรณีที่มีการจำหน่ายเงินลงทุนระหว่างปี รวมถึงตรวจดูมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน

- ตรวจสอบการบันทึกการด้อยค่าของเงินลงทุน ในกรณีที่พบว่าตราสารหนี้ที่สหกรณ์ตั้งใจจะถือจนครบกำหนด หรือหลักทรัพย์เพื่อขายที่อยู่ในความต้องการของตลาด หรือเงินลงทุนทั่วไป มีข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า มูลค่าตามบัญชีของเงินลงทุนดังกล่าวมีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าที่คาดว่าจะรับเงินคืน

- ตรวจสอบ/ตรวจสอบเอกสารหลักฐานการลงทุน ณ วันสิ้นปี เพื่อให้ทราบว่าเงินลงทุนมีอยู่จริง และเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์

(9) การตรวจสอบทุนเรือนหุ้น วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์มีการกำหนดระบบการควบคุมภายในเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้น เหมาะสม และการบันทึกบัญชีทุนเรือนหุ้นถูกต้องครบถ้วน การถือหุ้น และการจ่ายคืนค่าหุ้น เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์กำหนดนโยบายและแผนงานด้านทุนเรือนหุ้น มีการกำหนดระบบการควบคุมภายในเกี่ยวกับทุนเรือนหุ้น มีการกำหนดเรื่องการรับสมาชิก การเรียกเก็บค่าหุ้นและการจ่ายคืนค่าหุ้นไว้ในข้อบังคับ หรือระเบียบของสหกรณ์

- ตรวจสอบการเรียกเก็บค่าหุ้น การลดค่าหุ้น การงดเก็บค่าหุ้น เป็นไปตามมติที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์

- ตรวจสอบการอนุมัติการลาออกของสมาชิกว่า ได้ตรวจสอบภาระผูกพันกับสหกรณ์ ตรวจสอบหลักฐานการจ่ายคืนค่าหุ้นแก่สมาชิกที่ลาออก เปรียบเทียบกับมติที่ประชุมที่อนุมัติให้สมาชิกรายนั้นลาออก

- เปรียบเทียบบัญชีรายละเอียดทุนเรือนหุ้นกับบัญชีคุมยอดทุนเรือนหุ้น

- ยืนยันยอดกับทุนเรือนหุ้นกับสมาชิก โดยเฉพาะในสหกรณ์ประเภทซึ่งมีการออกสมุดทะเบียนให้กับสมาชิก ผู้ตรวจสอบกิจการอาจขอตรวจดูสมุดบัญชีของสมาชิก นำมาเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือกับทะเบียนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ว่า มียอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน ในสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ ที่สมาชิกไม่มีสมุดทะเบียน ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้วิธีการสอบถามหรือขอคำยืนยันยอดเป็นหนังสือได้

(10) การตรวจสอบรายได้และค่าใช้จ่าย วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์กำหนดระบบการควบคุมภายในเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่าย มีมาตรการในการควบคุมรายได้และค่าใช้จ่าย เพื่อให้การใช้จ่ายเงินของสหกรณ์อยู่ภายใต้วงเงินงบประมาณที่ขออนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ และเป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ การบันทึกรายได้และค่าใช้จ่ายถูกต้อง ครบถ้วน

วิธีการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบได้ทั้งวิธีการตรวจดู การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ การคำนวณ การตรวจสอบการผ่านรายการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำวิธีการตรวจสอบดังกล่าวไปปรับใช้ได้ ดังนี้

- ตรวจสอบว่าสหกรณ์มีการกำหนดแผนงาน การประมาณการรายได้ และมีการกำหนดงบประมาณรายจ่าย โดยแผนงานและงบประมาณนั้นได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่แล้ว

- วิเคราะห์เปรียบเทียบประมาณการรายได้ - ค่าใช้จ่าย กับรายได้ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง

- ตรวจสอบว่าค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้จ่ายไปเพื่อประโยชน์ในกิจการของสหกรณ์ ผ่านการอนุมัติจากผู้มีอำนาจ เป็นไปตามมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และเป็นไปตามงบประมาณที่กำหนด โดยที่ประชุมใหญ่

เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการได้ปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานครอบคลุมทั้งด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ครบถ้วนทุกขั้นตอนตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงทั้งหมด วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบ สรุปผล เพื่อเสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการต่อคณะกรรมการในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ประจำเดือนและรายงานต่อสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์

4. ขั้นตอนการเขียนรายงานผลการตรวจสอบกิจการ

การรายงานผลการตรวจสอบกิจการเป็นการนำเสนอข้อมูลให้ผู้ตรวจสอบกิจการได้จากการตรวจสอบรวบรวมและวิเคราะห์จนได้ผลสรุปที่จะนำเสนอต่อสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ การรายงานผลการตรวจสอบจึงเป็นการแจ้งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ตรวจพบ รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์นำไปพิจารณาปรับปรุงระบบการควบคุมภายในและวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการรายงานผลการตรวจสอบต้องนำเสนอเป็นลายลักษณ์อักษรตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน ข้อ 21 ของระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 ดังนี้

ข้อ 21 ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่รายงานผลการตรวจสอบกิจการเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสรุปผลการตรวจสอบ รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการและที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ โดยให้เสนอผลการตรวจสอบกิจการ ดังต่อไปนี้

(1) รายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำเดือนให้เสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ในการประชุมประจำเดือน

(2) รายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำปีให้เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์

(3) รายงานผลการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการพบว่า มีเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับสหกรณ์ หรือสหกรณ์มีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศหรือคำแนะนำของทางราชการ รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบ มติที่ประชุมหรือคำสั่งของสหกรณ์ที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกและสหกรณ์ให้ผู้ตรวจสอบกิจการแจ้งผลการตรวจสอบกิจการต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทันที

ให้จัดส่งสำเนารายงานตามวรรคหนึ่งต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานครโดยเร็ว

การเสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการอาจเสนอเป็นวาจาได้ หากมีความจำเป็นและเป็นเรื่องเร่งด่วน ต้องแจ้งข้อสังเกตที่เป็นสาระสำคัญให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทราบทันทีที่ตรวจพบ เพื่อจะได้หาทางแก้ไขได้ทันที่ เพราะหากล่าช้าอาจเกิดผลเสียหายต่อสหกรณ์อย่างร้ายแรงได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ตรวจสอบกิจการจะได้รายงานผลการตรวจสอบเป็นวาจาแล้วก็ตาม ก็ยังคงต้องเสนอรายงานนั้นเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย เนื่องจากระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์กำหนดให้ต้องรายงานผลการตรวจสอบกิจการเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ระเบียบดังกล่าวมิได้กำหนดรูปแบบรายงานผลการตรวจสอบกิจการไว้ ผู้ตรวจสอบกิจการจึงมีอิสระที่จะรายงานผลการตรวจสอบได้โดยไม่ต้องยึดติดกับรูปแบบที่ตายตัว เพียงแต่ให้คำนึงว่า เนื้อหานั้นสำคัญกว่ารูปแบบ ดังนั้น ไม่ว่ารูปแบบการนำเสนอจะเป็นอย่างไร แต่เนื้อหาสาระของรายงานผลการตรวจสอบกิจการที่ดีควรจัดทำโดยถูกต้อง เชื่อถือได้ ประกอบด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายครบถ้วน ใช้ถ้อยคำที่รัดกุม ชัดเจน เข้าใจง่ายและเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ รายงานผลการตรวจสอบกิจการที่ดีต้องสรุปความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล สามารถให้ข้อสังเกตและ

ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้รายงานได้ รวมถึงต้องเป็นรายงานที่ทำให้สมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สามารถเข้าใจการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในภาพรวมทั้งหมดได้โดยง่ายตั้งแต่การอ่านครั้งแรก

ดังนั้น การเสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการ จึงควรประกอบด้วยหัวข้อ องค์ประกอบและเนื้อหาสาระ ดังนี้

1. บทนำ เป็นการรายงานข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การตรวจสอบ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบว่า การตรวจสอบในแต่ละเรื่องนั้น มีจุดประสงค์หรือมีจุดมุ่งหมายของการตรวจสอบ และสิ่งที่ดีคาดว่าจะได้รับจากผลการตรวจสอบ

2. ขอบเขตการตรวจสอบ รายงานขอบเขตการตรวจสอบเฉพาะเรื่องที่สำคัญ ๆ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบขอบเขตของการตรวจสอบและวิธีการที่ผู้ตรวจสอบกิจการใช้ในการตรวจสอบ โดยรายงานกำหนดช่วงหรือระยะเวลาในการตรวจสอบ เพื่อให้ผู้ใช้รายงานได้ทราบกรอบการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบกิจการ

3. ผลการตรวจสอบ เป็นการรายงานสรุปผลการตรวจสอบที่ตรวจพบ เพื่อแจ้งให้ทราบว่า ผลสรุปจากการตรวจสอบในช่วงเวลาที่กำหนดนั้น เป็นอย่างไร พบประเด็นอะไรจากเรื่องที่ตรวจพบ สรุปความเห็น ซึ่งต้องสอดคล้องกับวิธีการและขอบเขตของการตรวจสอบในแต่ละเรื่อง โดยต้องสามารถสื่อให้เห็นประเด็นของเรื่องที่ตรวจพบในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวได้

4. ความเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นบทสรุปความเห็นที่เป็นสาระสำคัญจากผลการตรวจสอบ หากตรวจพบข้อสังเกต ข้อบกพร่องที่อาจเกิดจากระบบการควบคุมภายในหรือจากการปฏิบัติงาน ต้องเสนอแนะแนวทางแก้ไขได้ เช่น กรณีตรวจพบว่า สหกรณ์รับฝากเงินจากบุคคลภายนอก ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานสรุปความเห็นว่าเป็นการปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ และคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะต้องไม่ให้มีการรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกอีกต่อไป หรือในกรณีตรวจพบว่า สหกรณ์ไม่มีการจำแนกอายุหนี้ลูกหนี้เงินกู้ที่ผิดนัดชำระหนี้ เพื่อประโยชน์ในการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2563 ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานและสรุปความเห็นว่า ประกาศดังกล่าวกำหนดให้สหกรณ์ทำอย่างไร หากสหกรณ์ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามวิธีที่กำหนด จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์อย่างไร และสหกรณ์ควรดำเนินการอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการตามแผนงานที่ได้วางไว้ครบถ้วนแล้ว ต้องสรุปผลการตรวจสอบให้ได้ว่า พบหรือไม่พบข้อสังเกตที่เป็นสาระสำคัญ และต้องทำรายงานสรุปผลการตรวจสอบทั้งหมดในแต่ละช่วงเวลาที่เขาปฏิบัติงานตรวจสอบ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นประจำทุกเดือน อย่างไรก็ตาม หากการตรวจสอบไม่พบข้อสังเกตที่เป็นสาระสำคัญ ให้แจ้งเป็นเรื่องที่เพื่อทราบ แต่หากตรวจพบข้อสังเกตที่เป็นสาระสำคัญ ให้แจ้งข้อเสนอแนะหรือแนวทางแก้ไขเพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณาดำเนินการต่อไป

คำแนะนำวิธีการเขียนรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการควรดำเนินการ ดังนี้

(1) เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการได้ดำเนินการตามที่กล่าวมาในข้อ 1 - 3 แล้ว ต้องทำการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง วิเคราะห์และสรุปผลการตรวจพบให้ได้ว่า การดำเนินงานของสหกรณ์ในแต่ละเรื่องที่ตรวจสอบนั้น เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ระเบียบหรือข้อบังคับของสหกรณ์ ได้บันทึกบัญชีไว้ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดแล้ว

หากพบว่า รายการบัญชีที่ตรวจพบนั้น เป็นข้อบกพร่องอย่างมีสาระสำคัญและข้อบกพร่องที่ตรวจพบนั้นเป็นข้อบกพร่องอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ ควรสอบถาม ทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเสนอแนวทางแก้ไข เพื่อให้มีการแก้ไขให้ถูกต้อง เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ต่อไป

กรณีแจ้งข้อบกพร่องแล้ว แต่ยังไม่มีการแก้ไขหรือไม่อาจแก้ไขได้ในชั้นของเจ้าหน้าที่หรือผู้ควบคุมงาน ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานข้อบกพร่องนั้น พร้อมข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณาดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป แต่หากข้อบกพร่องนั้น เป็นเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับสมาชิกหรือสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องแจ้งผลการตรวจสอบนั้นต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทันที และให้จัดส่งสำเนารายงานผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานครโดยเร็ว

(2) ผู้ตรวจสอบกิจการควรเขียนรายงานผลการตรวจสอบให้ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง มีความชัดเจน เข้าใจง่าย กระชับ และทันเวลา กรณีต้องรายงานการพบข้อบกพร่องอันเกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ควรเขียนข้อสังเกตและเสนอแนะด้วยภาษาที่สุภาพ เข้าใจง่าย ไม่สร้างความขัดแย้ง สามารถนำข้อสังเกตและข้อเสนอแนะนั้นไปปฏิบัติได้จริง

คำแนะนำวิธีการเขียนรายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน

(1) รายงานผลการตรวจสอบประจำเดือน ควรระบุขอบเขตการตรวจสอบในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน ข้อตรวจพบที่เป็นสาระสำคัญ ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ควรให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณานำไปแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตัวอย่างการเขียนรายงานผลการตรวจสอบประจำเดือน

- กรณีไม่พบข้อสังเกตจากการตรวจสอบที่เป็นสาระสำคัญ ให้แจ้งผลการตรวจสอบต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อทราบ

รายงานการตรวจสอบกิจการ
สหกรณ์การเกษตร.....จำกัด
ประจำเดือน..... สำหรับปีสิ้นสุดวันที่

เรียน คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร.....

ข้าพเจ้าผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ได้เข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์งวดประจำเดือน..... ในระหว่างวันที่ โดยได้เข้าตรวจสอบการปฏิบัติงานและรายการบัญชีของสหกรณ์ ดังนี้

1. **ขอบเขตการตรวจสอบ** ให้รายงานขอบเขตการตรวจสอบที่กำหนดไว้ในแต่ละรอบเดือน เช่น
 - 1.1 ตรวจสอบเอกสารการรับ –จ่ายเงิน ระหว่างวันที่
 - 1.2 ตรวจสอบเงินสดคงเหลือในมือ และเปรียบเทียบยอดคงเหลือบัญชีเงินฝากธนาคารกับสมุดคู่บัญชีหรือใบแจ้งยอดเงินฝากธนาคาร ณ วันที่
 - 1.3 ตรวจสอบเอกสารสัญญาเงินให้กู้และหนังสือค้ำประกันสำหรับเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลางและระยะยาว ตั้งแต่วันที่ถึงวันที่

1.4 ตรวจสอบเอกสารการบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการซื้อ และขายสินค้า ระหว่างวันที่

1.5 ตรวจสอบทะเบียนสินค้า การรับ - จ่าย สินค้าตั้งแต่วันที่

2. ผลการตรวจสอบ ให้รายงานผลการตรวจสอบที่ตรวจพบ ภายใต้ขอบเขตการตรวจสอบที่กำหนดและการปฏิบัติงานจริง เช่น

2.1 สหกรณ์ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด เจ้าหน้าที่บัญชีบันทึกรายการรับ - จ่ายเงินสด ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน

2.2 สหกรณ์ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ การบันทึกรายการรับ - จ่ายเงินกู้ไว้ในทะเบียนและบัญชีย่อยลูกหนี้ ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน

2.3 สหกรณ์ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เจ้าหน้าที่การตลาดบันทึกรายการในทะเบียนสินค้า ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน ได้ทดสอบการตรวจนับสินค้าคงเหลือเทียบกับบัญชีแยกประเภท เฉพาะรายการปύ และยาปราบศัตรูพืช ปรากฏว่ามียอดถูกต้องตรงกัน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่ (ที่ติดต่อผู้ตรวจสอบกิจการได้)

.....
.....

- กรณีพบข้อสังเกตจากการตรวจสอบที่เป็นสาระสำคัญ ให้แจ้งต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ให้ทราบข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ตรวจพบ และพิจารณาดำเนินการแก้ไขต่อไป

ตัวอย่างสำหรับสหกรณ์การเกษตร

รายงานการตรวจสอบกิจการ

สหกรณ์การเกษตร.....จำกัด

ประจำเดือน..... สำหรับปีสิ้นสุดวันที่

เรียน คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร.....

ข้าพเจ้าผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ได้เข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์งวดประจำเดือน..... ในระหว่างวันที่ โดยได้เข้าตรวจสอบการปฏิบัติงานและรายการบัญชีของสหกรณ์ ดังนี้

1. ขอบเขตการตรวจสอบ เนื่องจากผู้ตรวจสอบกิจการไม่สามารถตรวจสอบทุกรายการบัญชีของสหกรณ์ได้ ดังนั้น จึงต้องรายงานขอบเขตการตรวจสอบ เพื่อให้ผู้อ่านรายงานทราบว่า ในรอบระยะแต่ละเดือน ผู้ตรวจสอบกิจการกำหนดขอบเขตการตรวจสอบไว้เพียงใด เช่น

1.1 ตรวจสอบเอกสารการรับ – จ่ายเงิน ระหว่างวันที่

1.2 ตรวจสอบเอกสารสัญญาเงินให้กู้และหนังสือค้ำประกันสำหรับเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลางและระยะยาว ตั้งแต่วันที่

1.3 ตรวจสอบเงินสดคงเหลือในมือ และเปรียบเทียบยอดคงเหลือบัญชีเงินฝากธนาคารกับ สมุดคู่บัญชีหรือใบแจ้งยอดเงินฝากธนาคาร ณ วันที่

1.4 ตรวจสอบเอกสารการบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการซื้อ และขายสินค้า ระหว่างวันที่

1.5 ตรวจสอบทะเบียนสินค้า การรับ – จ่าย สินค้าตั้งแต่วันที่

2. ผลการตรวจสอบ หลังจากได้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ข้างต้น ให้สรุปผลการตรวจสอบ และรายงานผลการตรวจสอบที่ตรวจพบ เช่น

2.1 จากการตรวจสอบเอกสารหลักฐานประกอบการรับ จ่าย เงินของสหกรณ์ พบว่าสหกรณ์ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด กล่าวคือ เจ้าหน้าที่บัญชีไม่ได้บันทึกรายการรับ – จ่ายเงินสดในทันทีที่เกิดรายการนั้น ไม่มีการตรวจนับเงินสดคงเหลือทุกสิ้นวัน เพื่อเปรียบเทียบกับ บัญชีเงินสด และไม่มีการยืนยันยอดเงินรับฝากกับธนาคารทุกสิ้นวัน

2.2 จากการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ เปรียบเทียบกับระเบียบ และมติที่ประชุมคณะกรรมการ ดำเนินการสหกรณ์พบว่า สหกรณ์จ่ายเงินให้กู้แก่สมาชิกเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ แต่เจ้าหน้าที่ สิ้นเชื่อมิได้บันทึกรายการจ่ายเงินกู้ไว้ในทะเบียนและบัญชีย่อยลูกหนี้ให้เป็นปัจจุบัน

2.3 จากการตรวจสอบทะเบียนคุมสินค้า เปรียบเทียบกับเอกสารหลักฐานการซื้อ หลักฐาน ประกอบการขายสินค้า พบว่าสหกรณ์ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย แต่เจ้าหน้าที่ การตลาดบันทึกรายการในทะเบียนสินค้าไม่ถูกต้อง ไม่เป็นปัจจุบัน ได้ทำการทดสอบการตรวจนับสินค้า คงเหลือเทียบกับบัญชีแยกประเภท ณ วันสิ้นเดือน เฉพาะรายการปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช ปรากฏว่า มียอดไม่ถูกต้อง ไม่ตรงกัน

3. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ ให้รายงานข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ตรวจพบ เช่น

3.1 สหกรณ์บันทึกบัญชีรายการเงินสด ไม่เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2563 กล่าวคือ ไม่ได้บันทึกรายการรับ จ่ายเงินสด ภายในวันที่เกิดรายการนั้น ไม่มีการตรวจนับเงินสดคงเหลือประจำวัน ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบยอดเงินสด คงเหลือในมือเทียบกับบัญชีเงินสดได้เป็นประจำทุกวัน ดังนั้น เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น จากเงินสดขาดหรือเกินบัญชี เห็นควรแต่งตั้งกรรมการทำหน้าที่ตรวจนับเงินสดคงเหลือทุกสิ้นวัน

3.2 เจ้าหน้าที่สิ้นเชื่อไม่บันทึกรายการจ่ายเงินกู้ในทะเบียนเงินกู้ ไม่บันทึกรายการจ่ายเงินกู้ หรือรับชำระหนี้เงินกู้ในบัญชีย่อยลูกหนี้เงินกู้ให้เป็นปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบรายการจ่ายเงินกู้ และรับชำระหนี้เงินกู้สมาชิกในทะเบียนเทียบกับบัญชีได้ ดังนั้น เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น เห็นควรให้พนักงานสิ้นเชื่อบันทึกรายการในทะเบียนเงินกู้และบัญชีย่อยลูกหนี้เงินกู้ให้เป็นปัจจุบัน และ เห็นควรให้สหกรณ์ทำการยืนยันยอดลูกหนี้เงินให้กู้เป็นครั้งคราว เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น จากการบันทึกข้อมูลลูกหนี้เงินให้กู้ผิดพลาด คลาดเคลื่อน

4. การติดตามผลการแก้ไขปรับปรุง ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบได้เคยให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณาดำเนินการแก้ไขแล้วในเดือนก่อน ๆ ผู้ตรวจสอบกิจการ ต้องติดตามว่าข้อสังเกตที่ได้ให้ไว้ นั้น คณะกรรมการได้ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องแล้วอย่างไร เช่น

จากการตรวจสอบโดยวิธีการเทียบยอดรายการตรวจนับปุ๋ยคงเหลือกับทะเบียนสินค้าปุ๋ย ณ วันสิ้นเดือน.....พบว่า จำนวนปุ๋ยคงเหลือตามทะเบียนสูงกว่าบัญชี จำนวน 200 กระสอบ นั้น เกิดจากเจ้าหน้าที่การตลาดไม่ได้ตัดทะเบียนสินค้าปุ๋ยไม่เป็นปัจจุบัน ผู้จัดการได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปรับปรุงทะเบียนสินค้าให้ถูกต้องแล้ว อย่างไรก็ตาม เพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการบันทึกทะเบียนคุมสินค้าอีก เห็นควรกำชับให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบันทึกรายการรับ - จ่าย สินค้าในทะเบียนคุมสินค้าให้ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่ (ที่ติดต่อผู้ตรวจสอบกิจการได้)

.....

.....

ตัวอย่างสำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์

รายงานผลการตรวจสอบกิจการ

สหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด

ประจำเดือน

เรียน คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ออมทรัพย์ ก. จำกัด

ตามที่ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เมื่อวันที่ ได้เลือกตั้งข้าพเจ้าและคณะเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่

ข้าพเจ้าได้เข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ในระหว่างวันที่ ขอสรุปรายงานผลการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องที่ตรวจสอบในแต่ละเดือน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ทราบวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบ เช่น

(1) เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงิน การบัญชีของสหกรณ์ ถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบสหกรณ์

(2) เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการให้เงินกู้ไว้ อย่างเหมาะสมและได้ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้

(3) เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานตามระบบการควบคุมภายในด้านสินเชื่อที่กำหนดไว้

(4) เพื่อตรวจสอบการให้กู้แก่สมาชิกว่ามีสัญญา หลักฐานการค้ำประกัน และหลักประกัน ครบถ้วน เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์

(5) เพื่อตรวจสอบการบันทึกรายการในบัญชีย่อยเงินให้กู้ เปรียบเทียบกับบัญชีแยกประเภท

2. ขอบเขตการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานขอบเขตการตรวจสอบเฉพาะเรื่อง ที่ตรวจสอบในแต่ละเดือน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ทราบขอบเขตในการตรวจสอบ เช่น

(1) ตรวจสอบเอกสารหลักฐานการรับ-จ่ายเงินสด ระหว่างวันที่ตรวจนับเงินสด คงเหลือในมือ และเปรียบเทียบยอดคงเหลือบัญชีเงินฝากธนาคารกับสมุดคู่บัญชีหรือใบแจ้งยอดเงินฝากธนาคาร ณ วันที่

(2) ตรวจสอบเอกสารหลักฐานการจ่าย เงินให้เงินกู้ สัญญาเงินกู้ สัญญาค้ำประกัน ในระหว่างวันที่

(3) ตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านสินเชื่อว่า การจ่ายเงินกู้ในระหว่างเดือนเป็นไปตาม ข้อบังคับ ระเบียบ และมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

(4) ตรวจสอบการบันทึกบัญชี เกี่ยวกับการให้เงินกู้ในระหว่างวันที่

3. ผลการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการตรวจสอบที่ตรวจพบในแต่ละเดือน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ทราบผลการดำเนินงาน เช่น

(1) ณ วันที่ สหกรณ์มีเงินสดคงเหลือในมือ เงินฝากธนาคารทุกรายการ มียอดคงเหลือถูกต้องตรงตามบัญชี การรับจ่าย และเก็บรักษาเงินสด เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด

(2) การบันทึกบัญชีเรียบร้อย เป็นปัจจุบัน มีเอกสารประกอบถูกต้อง ครบถ้วน

(3) จากการตรวจสอบสัญญาเงินกู้สามัญและเงินกู้พิเศษ เปรียบเทียบกับเอกสารรายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ในเดือน ปรากฏว่า การจ่ายเงินกู้เป็นไปตามระเบียบ ว่าด้วยการให้เงินกู้ และมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

4. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานผลการตรวจสอบเฉพาะเรื่อง ที่ตรวจพบข้อบกพร่องหรือข้อสังเกตเพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้รับทราบ และพิจารณาหาทางแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินการของสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำแนะนำ ของนายทะเบียนสหกรณ์ลดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ได้ ยกตัวอย่างเช่น

(1) จากการตรวจสอบการรับชำระหนี้ของสมาชิกพบว่า มีสมาชิกบางรายค้างส่งเงินงวดชำระหนี้ ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยติดต่อกันเป็นเวลาสามเดือนติดต่อกันแล้ว แต่ไม่มีการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา ข้อบังคับของสหกรณ์กำหนดให้กรณีลูกหนี้ค้างส่งเงินงวดชำระหนี้ไม่ว่าต้นเงิน หรือดอกเบี้ยติดต่อกันเป็นเวลาสองเดือนติดต่อกัน หรือผิดนัดการส่งเงินงวดชำระหนี้ดังกล่าวจนถึงสามงวด สำหรับเงินกู้รายหนึ่งๆ ให้ถือว่าสมาชิกรายนั้นขาดสมาชิกภาพ ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ควรดำเนินการสอบสวน เพื่อให้ได้ความจริงว่าลูกหนี้รายที่ค้างชำระขาดสมาชิกภาพตามข้อบังคับ ของสหกรณ์หรือไม่ และควรพิจารณาดำเนินการให้เป็นไปตามข้อบังคับต่อไป

(2) สหกรณ์กำหนดงวดชำระหนี้เงินกู้และเงินคงเหลือเพื่อการดำรงชีพของสมาชิกไม่เป็นไปตามหนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่ กษ1115/4102 ลงวันที่ 21 เมษายน 2558 เรื่อง คำแนะนำเกี่ยวกับการกำหนดงวดชำระหนี้เงินกู้ของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งกำหนดให้เงินกู้ถูกเงิน มีงวดชำระหนี้ไม่เกิน 12 งวดเงินกู้สามัญมีงวดชำระหนี้ไม่เกิน 120 งวด เงินกู้พิเศษมีงวดชำระหนี้ไม่เกิน

360 งวด ทั้งนี้ สมาชิกควรมีเงินเหลือไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของรายได้ และควรนำเงินไขอายุสมาชิก มากำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ให้แล้วเสร็จไม่เกินอายุ 75 ปี ด้วย ดังนั้น สหกรณ์ควรปฏิบัติให้เป็นไปตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการ

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่ติดต่อได้

.....

ตัวอย่างการเขียนรายงานผลการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน

(2) รายงานผลการตรวจสอบกิจการ กรณีผู้ตรวจสอบกิจการตรวจพบปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน และมีผลกระทบต่อฐานะการเงินของสหกรณ์ หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายกับสหกรณ์อย่างร้ายแรงได้ หากไม่ดำเนินการแก้ไขได้ในทันที ผู้ตรวจสอบกิจการจึงต้องรีบดำเนินการสรุปผลการตรวจสอบ สรุปข้อเท็จจริง ประเด็นปัญหาที่ตรวจพบและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการในทันที และต้องสำเนารายงานผลการตรวจสอบนั้นให้สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และสหกรณ์จังหวัดทราบด้วย

รายงานการตรวจสอบกิจการ

สหกรณ์การเกษตร.....จำกัด

ประจำเดือน..... สำหรับปีสิ้นสุดวันที่

เรียน คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร.....

ข้าพเจ้าผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ได้เข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์งวดประจำเดือน..... ในระหว่างวันที่ โดยได้เข้าตรวจสอบการปฏิบัติงานและรายการบัญชีของสหกรณ์ ดังนี้

1. ขอบเขตการตรวจสอบ

1.1 ตรวจสอบเอกสารการรับ - จ่ายเงิน ระหว่างวันที่ ตรวจนับเงินสดคงเหลือเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือตามบัญชี และเปรียบเทียบกับยอดคงเหลือบัญชีเงินฝากธนาคารกับสมุดคู่บัญชีหรือใบแจ้งยอดเงินฝากธนาคาร ณ วันที่

1.2 ตรวจสอบเอกสารสัญญาเงินกู้และหนังสือค้ำประกันสำหรับเงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว ตั้งแต่วันที่ถึงวันที่.....

1.3 ทดสอบการผ่านรายงานรับชำระหนี้ลูกหนี้เงินกู้จากสำเนาเอกสารใบเสร็จรับเงิน กับบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้รายตัว ระหว่างวันที่

1.3 ตรวจสอบเอกสารการบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการซื้อ และขายสินค้า ระหว่างวันที่ถึงวันที่.....

1.4 ตรวจสอบทะเบียนสินค้า การรับ - จ่าย สินค้าตั้งแต่วันที่ถึงวันที่.....

2. ผลการตรวจสอบ

2.1 สหกรณ์ไม่ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด กล่าวคือ เจ้าหน้าที่บัญชีบันทึกรายการรับ – จ่ายเงินสด ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีการตรวจนับเงินสดคงเหลือทุกสิ้นวัน เปรียบเทียบกับบัญชีเงินสด ไม่มีการยื่นยื่นยอดเงินรับฝากกับธนาคารทุกสิ้นวัน

จากการตรวจนับเงินสดคงเหลือในมือ เมื่อวันที่.....พบว่า มีเงินสดคงเหลือในมือ จำนวน.....บาท แต่มีเงินสดคงเหลือตามบัญชี มีจำนวน.....บาท ได้แจ้งด้วยวาจาให้ผู้จัดการสหกรณ์ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่แล้ว ในขั้นต้นเจ้าหน้าที่การเงินผู้รับผิดชอบได้ทำหนังสือรับรองเงินสดไว้เป็นหลักฐานแล้ว

2.2 สหกรณ์จ่ายเงินให้กู้แก่สมาชิกระหว่างเดือนเป็นไปตามปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ แต่เจ้าหน้าที่สินเชื่อบันทึกรายการจ่ายเงินกู้และรายการรับชำระหนี้ในบัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้ไม่เป็นปัจจุบัน

จากการสอบถามและขอตรวจดูสมุดคู่บัญชีเงินกู้ของสมาชิก พบว่า ณ วันที่ยอดหนี้คงเหลือตามสมุดคู่บัญชีเงินกู้ของสมาชิกมียอดไม่ถูกต้อง ไม่ตรงกับบัญชีย่อย จำนวน 3 ราย ได้แก่

2.3 จากการตรวจสอบการปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย พบว่า เจ้าหน้าที่การตลาดบันทึกรายการในทะเบียนสินค้า ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นปัจจุบัน จากการทดสอบการตรวจนับสินค้าคงเหลือเทียบกับทะเบียนคุมสินค้า เฉพาะรายการปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช ปรากฏว่ามียอดไม่ถูกต้องตรงกัน

3. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

จากผลการตรวจสอบตามที่กล่าวมาในข้อ 2 ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ควรพิจารณาแต่งตั้งกรรมการ ทำหน้าที่ตรวจสอบหาสาเหตุของข้อบกพร่อง เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ และหากผลการตรวจสอบพบว่าผู้กระทำความผิด ต้องกำหนดตัวผู้รับผิดชอบ และดำเนินการเพื่อให้ชดใช้ความเสียหายแก่สมาชิกและสหกรณ์ต่อไป

4. การติดตามผลการแก้ไขปรับปรุง

จากรายงานผลการตรวจสอบ ณ วันที่..... ได้ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะว่า ลูกหนี้การค้าปุ๋ย รายนาย..... จำนวน 100,000 บาท ผิดชำระหนี้เกินกว่าสองเดือน เห็นควรให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเร่งรัดติดตามหนี้ เพื่อให้มีการชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญานั้น ปรากฏว่า ยังไม่ได้มีการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้รายดังกล่าวนำเงินมาชำระให้เป็นไปตามกำหนดสัญญาแต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการ ทั้งนี้ ได้จัดส่งสำนักรายงานฉบับนี้ให้สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์....และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด..... ทราบด้วยแล้ว

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่ (ที่ติดต่อผู้ตรวจสอบกิจการได้)

.....

กรณีเป็นการเสนอรายงานผลการตรวจสอบประจำเดือน และรายงานผลการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน ซึ่งมีข้อบกพร่องหรือมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบ ที่ต้องให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณาดำเนินการแก้ไข หลังจากผู้ตรวจสอบกิจการได้เสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการดังกล่าวต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ต้องติดตามว่า ข้อบกพร่องหรือสังเกตนั้น ได้รับการแก้ไขตามที่ได้ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะไว้ โดยต้องติดตามว่า ข้อบกพร่องที่ตรวจพบนั้น ได้มีการแก้ไขหรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมแล้ว และผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ต้องรายงานผลการแก้ไขไว้ในรายงานสรุปผลการตรวจสอบในคราวต่อไปด้วย

ตัวอย่างการเขียนรายงานผลการตรวจสอบประจำปี

(3) รายงานผลการตรวจสอบประจำปี เป็นการรายงานผลการตรวจสอบกิจการที่ได้ดำเนินการมาแล้วทั้งปี จึงเป็นการสรุปผลการตรวจสอบโดยภาพรวม เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ทราบผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการในรอบบัญชีที่ผ่านมา ดังนั้น จึงควรรายงานผลการดำเนินงานของสหกรณ์โดยภาพรวมทั้งปี ข้อตรวจพบที่เป็นสาระสำคัญ ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ให้ที่ประชุมใหญ่ได้รับทราบ

- ตัวอย่างการเขียนรายงานผลการตรวจสอบประจำปีในสหกรณ์ออมทรัพย์

รายงานผลการตรวจสอบกิจการ
สหกรณ์ออมทรัพย์จำกัด
ประจำปีสิ้นสุดวันที่

เรียน ที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ออมทรัพย์

ตามที่ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เมื่อวันที่ ได้เลือกตั้งข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่

ข้าพเจ้าได้เข้าตรวจสอบกิจการของสหกรณ์เป็นประจำทุกเดือนและได้เสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำเดือนต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานประจำทุกเดือนที่เข้าตรวจสอบ จึงขอเสนอรายงานสรุปผลการตรวจสอบประจำปี ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานวัตถุประสงค์ที่ตรวจสอบ เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์และผู้ใช้รายงานผลการตรวจสอบได้ทราบวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบ เช่น

1.1 เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีเพื่อให้เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

1.2 เพื่อประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบสหกรณ์

1.3 เพื่อตรวจสอบและสอบทานระบบการควบคุมภายใน การปฏิบัติงานของสหกรณ์ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ รวมถึงคำสั่งของส่วนราชการที่กำกับดูแลกำหนดให้ต้องปฏิบัติ

1.4 เพื่อตรวจสอบและสอบทานระบบการควบคุม ดูแลรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ วิเคราะห์และประเมินผลความมีประสิทธิภาพของการใช้ทรัพย์สินของสหกรณ์

2. ขอบเขตการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานขอบเขตการตรวจสอบ เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์และผู้ใช้รายงานผลการตรวจสอบได้ทราบว่า ผลการตรวจสอบอยู่ภายใต้ขอบเขตของการตรวจสอบกิจการในเรื่องใดบ้าง เช่น

2.1 ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชี บัญชีย่อยและทะเบียนต่าง ๆ

2.2 ตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์

2.3 ตรวจสอบการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในข้อบังคับ ระเบียบ มติที่ประชุมของสหกรณ์

2.4 ตรวจสอบการบริหารงาน การบริหารความเสี่ยงของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

3. ผลการตรวจสอบด้านการดำเนินงาน ผู้ตรวจสอบกิจการควรรายงานผลการตรวจสอบที่ตรวจพบในรอบปีบัญชีของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์และผู้ใช้รายงานผลการตรวจสอบได้ทราบผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในรอบปีบัญชีนั้น ๆ เช่น

3.1 ด้านบริหารทั่วไป สหกรณ์มีการแบ่งส่วนงานและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน เหมาะสม เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สหกรณ์ได้กำหนดข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ ขึ้นถือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงาน การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ เป็นไปตามระเบียบ มติที่ประชุมใหญ่และมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

สหกรณ์มีการกำหนดแผนการดำเนินงาน ประมาณการรายรับ รายจ่ายประจำปีไว้ โดยมติที่ประชุมใหญ่ สหกรณ์ดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานที่กำหนด มีการควบคุมรายจ่ายอยู่ในวงเงินที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่

3.2 ด้านการดำเนินงานของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการควรจะรายงานผลการดำเนินงานของสหกรณ์โดยทั่ว ๆ ไป เพื่อให้ทราบสถานะและผลการดำเนินงานของสหกรณ์โดยภาพรวม เช่น

สหกรณ์มีสมาชิกทั้งสิ้น จำนวน

คน ประกอบด้วย

สมาชิกยกมาต้นปี

สมาชิก

สมาชิกสมทบ

..... คน

..... คน

เพิ่มระหว่างปี

..... คน

..... คน

ออกระหว่างปี

..... คน

..... คน

สมาชิกคงเหลือ ณ วันสิ้นปี

..... คน

..... คน

วันสิ้นปี สหกรณ์มีสินทรัพย์รวมทั้งสิ้น บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน บาท หรือร้อยละ สินทรัพย์ของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน โดยเป็นลูกหนี้เงินให้กู้ระยะยาว ร้อยละ ของสินทรัพย์ทั้งสิ้น

สหกรณ์มีรายได้ทั้งสิ้น บาท มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น จำนวน ล้านบาท มีกำไรสุทธิจำนวน บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน จำนวน บาท

3.3 ด้านการบัญชี ผู้ตรวจสอบกิจการควรจะรายงานผลการปฏิบัติงานด้านการบัญชีของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบว่า การบันทึกการบัญชีของสหกรณ์ เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดโดยถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น

สหกรณ์ใช้โปรแกรมระบบบัญชีสำหรับการบันทึกรายการบัญชีควบคู่กับการบันทึกบัญชีด้วยมือ ปรากฏว่ามีการบันทึกบัญชีไว้เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน มีเอกสารหลักฐานประกอบการบันทึกบัญชีถูกต้อง ครบถ้วน เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วย การบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2563

3.4 ด้านการเงิน ผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะรายงานผลการดำเนินงานด้านการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบว่า การบันทึกรายการบัญชีด้านการเงินของสหกรณ์ เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดโดยถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น

สหกรณ์มีเงินสดคงเหลือ ณ วันสิ้นปี จำนวน บาท ถูกต้องตรงตามบัญชี สหกรณ์ เก็บรักษาเงินสดคงเหลือในมือเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายเงินและการเก็บรักษาเงินสดของสหกรณ์ การใช้จ่ายเงินของสหกรณ์อยู่ภายใต้งบประมาณที่ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์

ณ วันสิ้นปี สหกรณ์มีเงินฝากคงเหลือ จำนวน บาท ประกอบด้วย

- เงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวัน บาท
- เงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์ บาท
- เงินฝากธนาคารประเภทประจำ บาท

มีเงินฝากสหกรณ์อื่น จำนวนบาท ประกอบด้วย

ได้ตรวจสอบยอดคงเหลือตามบัญชีกับสมุดคู่ฝาก ณ วันสิ้นปีแล้ว ปรากฏว่า บัญชีเงินฝากธนาคารและเงินฝากสหกรณ์อื่นทุกบัญชี มียอดถูกต้องตรงกัน

3.5 ด้านธุรกิจสินเชื่อ ผู้ตรวจสอบกิจการควรจจะรายงานผลการดำเนินงานด้านธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบว่า การบริหารงานธุรกิจสินเชื่อและการบันทึกรายการบัญชีด้านธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์ เป็นไปตามนโยบาย ระเบียบของสหกรณ์ และระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ยกตัวอย่างเช่น

สหกรณ์มีการกำหนดนโยบายด้านสินเชื่อ กำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินให้กู้ไว้ถือใช้ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเงินกู้อย่างชัดเจน กำหนดหลักประกันเงินกู้ไว้เพียงพอกับความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น หากไม่ได้รับชำระหนี้คืน สหกรณ์ดำเนินงานตามแผนงานด้านสินเชื่อที่วางไว้ และได้พิจารณาการให้วงเงินสินเชื่อเป็นระยะ เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้ ในกรณีที่มีการผิดนัดชำระหนี้ หรือในกรณีที่ลูกหนี้ไม่มีเงินได้คงเหลือให้หักชำระหนี้ ได้จำแนกลูกหนี้ประเภทนี้ออกจากลูกหนี้ปกติ พร้อมทั้งได้ทำการติดตามทวงถาม และดูแลลูกหนี้ดังกล่าว เพื่อเข้าร่วมการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ สหกรณ์มีการจำแนกสินเชื่อที่เข้าลักษณะลูกหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2563

3.5.1 เงินให้กู้แก่สมาชิก ผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะรายงานผลการดำเนินงานธุรกิจการให้สินเชื่อว่า ในระหว่างปีมีการจ่ายเงินกู้ให้กับสมาชิก จำนวนเท่าใด และรับคืนจำนวนเท่าใด มียอดคงเหลือ ณ วันสิ้นปี จำนวนเท่าใด โดยอาจวิเคราะห์ เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างปีนี้กับปีก่อนได้ เช่น

ระหว่างปี สหกรณ์มีการจ่ายเงินกู้ให้แก่สมาชิก จำนวน สัญญา รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ล้านบาท ประกอบด้วย

ประเภท	ยกมาต้นปี	จ่ายเงินกู้ระหว่างปี	รับชำระคืน	คงเหลือสิ้นปี
เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน
เงินกู้สามัญ
เงินกู้พิเศษ

การจ่ายเงินกู้จำนวนดังกล่าว เป็นไปตามระเบียบว่าด้วย การให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ การชำระหนี้เงินกู้เป็นไปตามงวดชำระหนี้ สำหรับลูกหนี้ที่มีความเดือดร้อนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามสัญญา ได้เข้าร่วมโครงการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ตามประกาศและมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

3.5.2 เงินให้กู้แก่สหกรณ์อื่น ระหว่างปีสหกรณ์ให้เงินกู้แก่สหกรณ์อื่น จำนวน สัญญา จำนวนล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ ของจำนวนเงินที่ให้สหกรณ์กู้ เมื่อปีก่อน มียอดคงเหลือ ณ วันสิ้นปี จำนวน สัญญา เป็นเงิน. ล้านบาท โดยมีคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ลูกหนี้เป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ทั้งจำนวน ได้ยืนยันยอดหนี้กับสหกรณ์ลูกหนี้แล้ว ปรากฏว่ามี ยอดคงเหลือถูกต้องตรงกัน

กรณีสหกรณ์มีลูกหนี้อื่น ๆ ซึ่งมีมูลหนี้มาจากสัญญาเงินกู้ โดยอาจจะรายงานแยกเป็นหัวข้อ ต่างหาก โดยผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะรายงานว่า สหกรณ์มีลูกหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ขาดจากสมาชิกภาพ และลูกหนี้ระหว่างดำเนินคดี ทั้งสิ้น สัญญา จำนวน ล้านบาท ลูกหนี้ทั้งหมดได้ตั้งค่าเผื่อหนี้ สงสัยจะสูญไว้เต็มจำนวน เป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่ม เกษตรกร พ.ศ. 2563

3.6 ด้านเงินรับฝาก ผู้ตรวจสอบกิจการควรจําแนกรายงานผลการดำเนินงานด้านเงินรับฝาก เพื่อให้ สมาชิกทราบว่า สหกรณ์กำหนดแผนงานด้านเงินรับฝากโดยที่ประชุมใหญ่ การรับฝากและการจ่ายเงินรับฝากเป็นไปตามระเบียบที่สหกรณ์กำหนด

3.6.1 การรับฝากเงินจากสมาชิก ประกอบด้วย

ประเภท	ยกมาต้นปี	รับฝากระหว่างปี	ถอนคืนระหว่างปี	คงเหลือสิ้นปี
เงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษ
เงินรับฝากออมทรัพย์
เงินรับฝากประจำ

3.6.2 การรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่น

ประเภท	ยกมาต้นปี	จ่ายเงินกู้ระหว่างปี	รับชำระคืน	คงเหลือสิ้นปี
เงินรับฝากออมทรัพย์
เงินรับฝากประจำ

3.7 ด้านการลงทุน ผู้ตรวจสอบกิจการควรจําแนกรายงานผลการดำเนินงานด้านเงินลงทุน เพื่อให้ สมาชิกทราบว่า สหกรณ์มีการกำหนดนโยบายด้านการลงทุน โดยอยู่ภายใต้ข้อกำหนดตามมาตรา 62 แห่ง พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ระหว่างปีสหกรณ์นำเงินไปลงทุนในพันธบัตร หุ้นทุน ลงทุนในหุ้นกู้รัฐวิสาหกิจ นำเงินไปฝาก ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงทุนในหุ้นชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย ทั้งสิ้น จำนวน.....บาท สหกรณ์ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการลงทุน แต่มีแผนงานการลงทุนที่นำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ และที่ประชุมใหญ่ได้อนุมัติกรอบการลงทุนนั้นแล้ว การลงทุนทั้งหมดเป็นไปตามประกาศคณะกรรมการ ดำเนินการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) และที่กฎหมายกำหนด สหกรณ์ลงทุนในแหล่งเงินทุน แต่ละประเภทไม่เกินกว่าร้อยละ ... ของการลงทุนทั้งหมด ถือว่าไม่มีการกระจุกตัวของการลงทุน

ในวันสิ้นปี สหกรณ์มีเงินลงทุนคงเหลือ ดังนี้

3.8 ด้านหนี้สิน ผู้ตรวจสอบกิจการควรจําแนกรายงานผลการดำเนินงานด้านหนี้สิน เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบ ว่า สหกรณ์ได้รับอนุมัติวงเงินกู้ยืมหรือค้ำประกันจากที่ประชุมใหญ่ และได้รับความเห็นชอบจาก นายทะเบียนสหกรณ์ ภายในวงเงิน ล้านบาท สหกรณ์ทำสัญญากู้ยืมวงเงินเบิกเกินบัญชีกับธนาคาร จำนวน ล้านบาท โดยมีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ค้ำประกัน แต่ในระหว่างปีมิได้มีการเบิกเงินเกินบัญชี

นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดเกณฑ์ความสามารถในการก่อหนี้ของสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยกำหนดอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนไม่เกิน 1.5 เท่า เมื่อพิจารณาอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์เกินกว่า เกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด สหกรณ์ควรพิจารณาลดการก่อหนี้และภาระผูกพัน ให้เป็นไปตามเกณฑ์ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

สหกรณ์กำหนดกลยุทธ์ในการบริหารสภาพคล่องของสหกรณ์ โดยกำหนดแผนงาน ในการรับฝากเงิน และการให้สินเชื่อ ภายใต้เกณฑ์การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องตามกฎหมายว่าด้วยเรื่อง กำหนดอัตราการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์ ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2550 โดยสหกรณ์ดำรง สินทรัพย์สภาพคล่องเฉลี่ยรายเดือนในอัตราเกินกว่าร้อยละ อัตราเฉลี่ยรายเดือนร้อยละ และสินทรัพย์ ที่สหกรณ์ถือไว้เป็นเงินสด เงินฝากธนาคาร พันธบัตรรัฐบาล จึงถือได้ว่าสหกรณ์ดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องไว้ เพียงพอสำหรับหนี้ที่จะถึงกำหนดชำระ เจ้าหนี้และผู้ฝากเงินจึงได้รับความคุ้มครองและไม่มีความเสี่ยง ที่จะไม่สามารถได้รับชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดชำระ

3.9 ด้านทุนของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการควรจําแนกรายงานผลการดำเนินงานด้านทุนของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบ ว่า การรับและจ่ายคืนค่าหุ้นเป็นไปตามข้อบังคับ ระเบียบและมติที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มียอดคงเหลือรายตัวถูกต้องตรงกับบัญชีคุมยอด

สหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นเมื่อต้นปีบาท ระหว่างปีมีการถือหุ้นเพิ่มขึ้น จำนวน.....บาท ลดลง/เพิ่มขึ้นจากปีก่อน คงเหลือทุนเรือนหุ้น ณ วันสิ้นปี จำนวน.....บาท ระหว่างปีสหกรณ์ได้ทำ การยื่นย่นยอดทุนเรือนหุ้นกับสมาชิก ปรากฏว่าไม่มีสมาชิกรายใดทักท้วง

การจ่ายทุนสะสมอื่น ๆ ของสหกรณ์เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์

3.10 เรื่องอื่น ๆ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจใช้การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ เพื่อให้ ความเห็นเกี่ยวกับการผลการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ เช่น

- **ความเข้มแข็งของเงินทุน** สหกรณ์มีอัตราส่วนหนี้สินต่อทุน 4.0 เท่า แสดงให้เห็นว่า สหกรณ์ก่อหนี้สินในอัตราที่สูง สหกรณ์จึงไม่สามารถชำระหนี้สินด้วยทุนของสหกรณ์เอง เนื่องจากเงินทุน ของสหกรณ์ส่วนใหญ่ได้มาจากการก่อหนี้ผูกพันและมีภาระดอกเบี้ยจ่าย ซึ่งถือเป็นต้นทุนในการดำเนินงาน ดังนั้น สหกรณ์ควรพิจารณานำเงินไปลงทุนเพื่อให้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่าและสามารถอํานวยประโยชน์ ให้กับสมาชิกได้ และคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการกำหนดอัตราดอกเบี้ย เงินรับฝากและดอกเบี้ยเงินให้กู้ให้มีส่วนต่างที่เหมาะสม เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อต้นทุนในการดำเนินการ ของสหกรณ์และความมั่นคงของทุนของสหกรณ์

- **คุณภาพของสินทรัพย์** สินทรัพย์ของสหกรณ์ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 ของสินทรัพย์ทั้งสิ้น เป็นลูกหนี้เงินให้กู้ และเงินลงทุนในหลักทรัพย์ที่มีความมั่นคง สินทรัพย์ของสหกรณ์จึงเป็นสินทรัพย์ ที่ก่อให้เกิดรายได้ สหกรณ์มีอัตราหมุนของสินทรัพย์ 0.5 รอบ ปีก่อน 0.4 รอบ แสดงว่า สหกรณ์สามารถนำ สินทรัพย์ไปใช้ให้เกิดรายได้สูงขึ้นกว่าปีก่อน มีอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ ร้อยละ 5.82 ปีก่อน ร้อยละ 3.38 แสดงว่า สหกรณ์นำสินทรัพย์ไปใช้ในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดผลกำไรกลับคืนมาดีกว่าปีก่อน

- **ขีดความสามารถในการบริหาร** สหกรณ์มีอัตราเติบโตของธุรกิจ ร้อยละ 15.36 ปีก่อน ร้อยละ 18.55 แสดงให้เห็นว่า สหกรณ์มีมูลค่าธุรกิจเติบโตเพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน เนื่องจากสหกรณ์ขยายปริมาณ การให้เงินกู้เพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน

- **การทำกำไร** สหกรณ์มีอัตราค่าใช้จ่ายดำเนินงานต่อกำไร ร้อยละ 48.23 สูงกว่าปีก่อน แสดงให้เห็นว่า สหกรณ์มีการควบคุมค่าใช้จ่ายดีกว่าปีก่อน และมีขีดความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้น

- **สภาพคล่อง** สหกรณ์มีอัตราส่วนทุนหมุนเวียน 0.68 เท่า แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์มีหนี้สิน หมุนเวียนมากกว่าสินทรัพย์ เมื่อพิจารณาจากคุณภาพของสินทรัพย์แล้ว พบว่า หนี้สินของสหกรณ์ส่วนใหญ่ เป็นเงินรับฝากจากสมาชิกประเภทประจำหรือเงินฝากพิเศษ ซึ่งมีการกำหนดระยะเวลาการถอนคืนแน่นอน จึงถือว่า สหกรณ์ยังคงมีสภาพคล่องที่จะบริหารงานต่อไปได้

นอกจากนี้แล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการอาจวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อธุรกิจ หรือความอ่อนไหว ของธุรกิจ ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลในแง่ลบต่อธุรกิจของสหกรณ์ โดยพิจารณาจากปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและ ภายนอกสหกรณ์ สาเหตุการเกิดปัจจัยเสี่ยงอาจมาจากภาครัฐหรือจากสถานการณ์ทั่วไป เช่น ภาวะวิกฤติ จากภัยธรรมชาติ ภัยจากโรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจ นโยบายการเงินของรัฐบาล อัตราดอกเบี้ย นโยบายช่วยเหลือของภาครัฐ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง สภาพตลาด เทคโนโลยี และวิทยาการใหม่ ๆ โดยอาจให้ความเห็นได้ว่าหากสหกรณ์ไม่สามารถวางกลยุทธ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจส่งผล กระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ได้

4. ความเห็นและข้อเสนอแนะ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องสรุปความเห็นที่เป็นสาระสำคัญ ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ควรรับไปพิจารณาดำเนินการแก้ไขต่อไป และเป็นประเด็นที่ต้องการให้ สมาชิกสหกรณ์และผู้ไ้รายงานผลการตรวจสอบได้รับทราบ เช่น

- สหกรณ์มีการลงทุนในหุ้นสามัญในสถาบันการเงิน โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ตามมาตรา 62(2) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งสหกรณ์มีแผนที่จะจำหน่ายเงินลงทุนนั้นในทันที เมื่อราคาหุ้นมีมูลค่าสูงกว่าราคาตามบัญชี

- สหกรณ์ลงทุนในหุ้นของสหกรณ์ที่มีส่วนขาดแห่งทุน สหกรณ์จึงต้องดำเนินการตั้งค่าเผื่อ ปรับมูลค่าหุ้นสหกรณ์ ตามหนังสือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่ กษ 0404/ว53 ลงวันที่ 22 มีนาคม 2561

อนึ่ง กรณีผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการตรวจสอบในหัวข้อนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานผล การดำเนินการด้วยว่า ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะดังกล่าวได้แจ้งให้ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อพิจารณาดำเนินการแก้ไขแล้ว และได้แจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับสหกรณ์ทราบด้วยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่..... (ที่สามารถติดต่อผู้ตรวจสอบกิจการได้)

.....

- ตัวอย่างการเขียนรายงานการตรวจสอบกิจการประจำปีในสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ ที่มีใช้สหกรณ์ออมทรัพย์

**รายงานการตรวจสอบกิจการ
สหกรณ์.....จำกัด
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่**

เรียน ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีสหกรณ์.....

ตามที่ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีสหกรณ์..... จำกัด ได้มีมติเลือกตั้งข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ นั้น ข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์แล้ว

ข้าพเจ้าขอเสนอรายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำปีสิ้นสุดวันที่ ต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การตรวจสอบ

1.1 เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีของสหกรณ์ว่า เป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

1.2 เพื่อตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์สหกรณ์

1.3 เพื่อตรวจสอบและสอบทานระบบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ รวมถึงคำสั่งของส่วนราชการที่กำกับดูแล กำหนดให้ต้องปฏิบัติ

1.4 เพื่อตรวจสอบและสอบทานระบบการควบคุม ดูแลรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ วิเคราะห์และประเมินผลความมีประสิทธิภาพของการใช้ทรัพย์สินของสหกรณ์

2. ขอบเขตการตรวจสอบ

2.1 ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของการบันทึกบัญชีตามเอกสารหลักฐานประกอบการบันทึกบัญชี

2.2 ตรวจสอบและประเมินผลระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ทุกระบบการปฏิบัติงานของสหกรณ์

2.3 ตรวจสอบการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ระเบียบ มติของที่ประชุม

2.4 ตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการตามแผนงานและงบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่

2.5 ตรวจสอบการดูแล รักษาสินทรัพย์ ตรวจสอบนับทรัพย์สินคงเหลือทุกรายการที่มียอดคงเหลือปรากฏในงบการเงิน

3. ผลการตรวจสอบ

3.1 จากการตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ในรอบปีบัญชีนี้ พบว่า สหกรณ์มีผลการดำเนินงานดังนี้

(1) สหกรณ์มีสมาชิกเมื่อวันต้นปีคน ระหว่างปีมีสมาชิกเพิ่มขึ้น.....คน ลาออกคน ณ วันสิ้นปีมีสมาชิกคงเหลือ คน

สหกรณ์มีทุนดำเนินงานทั้งสิ้น ณ วันสิ้นปี จำนวน บาท มีรายได้ทั้งปี บาท มีค่าใช้จ่ายบาท ผลการดำเนินงานมีกำไรสุทธิ จำนวน.....บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน บาท หรือคิดเป็นร้อยละ..... มีอัตราส่วนกำไรสุทธิ ร้อยละ ปีก่อน ร้อยละ..... เพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานลดลง แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการควบคุมค่าใช้จ่ายได้ดีกว่าปีก่อน

(2) ด้านบริหารงานทั่วไป

สหกรณ์มีการกำหนดแผนกลยุทธ์และนโยบายการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ไว้ชัดเจน สหกรณ์กำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ไว้ เหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์เป็นประจำ สม่าเสมอ คณะกรรมการและคณะกรรมการแต่ละคณะ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ ครอบคลุมทุกการปฏิบัติงานของสหกรณ์สหกรณ์ได้ดำเนินงานตามแผนงานและงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี

(3) ด้านการเงินการบัญชี

สหกรณ์จัดทำบัญชีเป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด มีเอกสารหลักฐานการบันทึกบัญชีครบถ้วน มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสดขึ้นถือใช้ โดยกำหนดให้สหกรณ์เก็บรักษาเงินสดไว้ไม่เกินวันละ.....บาท ณ วันสิ้นปี มีเงินสดคงเหลือจำนวน.....บาท ถูกต้องตรงตามบัญชี อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่การเงิน

(4) ด้านเงินรับฝาก

สหกรณ์กำหนดระเบียบว่าด้วยเงินรับฝากขึ้นถือใช้ ระหว่างปีสหกรณ์ดำเนินการรับฝากเงินจากสมาชิก ดังนี้

- เงินรับฝากออมทรัพย์ จำนวน.....บาท ณ วันสิ้นปี มียอดคงเหลือ จำนวน.....บาท

- เงินรับฝากประจำ จำนวน.....บาท ณ วันสิ้นปี มียอดคงเหลือ บาท สหกรณ์ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด ระหว่างปีได้ทำการยื่นย่นยอดเงินฝากกับสมาชิก เฉพาะหน่วยที่ ปรากฏว่า ไม่มีสมาชิกรายใดทักท้วง

(5) ด้านสินเชื่อ

สหกรณ์กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการให้เงินกู้ไว้ครบถ้วน เหมาะสม มีการปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด การจ่ายเงินกู้ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และคณะกรรมการเงินกู้ การอนุมัติเงินกู้เป็นไปตามระเบียบฯ การจัดทำเอกสารหลักฐานสัญญาเงินกู้และการค้ำประกัน ครบถ้วน

สหกรณ์ให้เงินกู้แก่สมาชิกระหว่างปีทั้งสิ้นสัญญา จำนวนบาท แบ่งเป็น

- เงินกู้ระยะสั้น จำนวน.....สัญญา เป็นเงิน.....บาท
- เงินกู้ระยะปานกลาง จำนวนสัญญา เป็นเงิน.....บาท
- เงินกู้ระยะยาว จำนวน สัญญา เป็นเงินบาท

ระหว่างปีมีสมาชิกชำระหนี้เงินกู้ เป็นเงิน.....บาท ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้เงินกู้... สัญญา จำนวน.....บาท สหกรณ์ได้ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้เงินให้กู้ โดยพิจารณาจากยอดหนี้ค้างชำระของลูกหนี้แต่ละราย โดยที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เมื่อวันที่ได้มีมติให้สหกรณ์ทยอยตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ร้อยละ 20 ของยอดค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้เงินให้กู้ที่ผิดนัดชำระหนี้ทั้งสิ้นในปีบัญชีนี้ จำนวน.....บาท เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2563

ณ วันสิ้นปีมีลูกหนี้เงินให้กู้คงเหลือ.....สัญญา เป็นเงิน.....บาท สหกรณ์ทำการยืนยันยอดโดยตรงกับลูกหนี้เงินให้กู้ ณ วันที่ เฉพาะหน่วยที่, ปรากฏว่า ไม่มีลูกหนี้ตกค้างหรือปฏิเสธหนี้

(6) ด้านการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย

สหกรณ์มีรายได้จากการขายสินค้าทั้งสิ้น จำนวน บาท สหกรณ์ได้ทำการตรวจนับสินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นปี ปรากฏว่ามียอดถูกต้องตรงกัน และสินค้าคงเหลือตามบัญชีเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ สหกรณ์มีลูกหนี้การค้า คงเหลือ ณ วันสิ้นปี.....ราย เป็นเงิน.....บาท สหกรณ์จำแนกอายุหนี้ลูกหนี้การค้า และตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้การค้าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2563

(7) ด้านการลงทุน

ณ วันสิ้นปี สหกรณ์มีเงินลงทุนในหุ้นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด จำนวน..... บาท และหุ้นบริษัท สหประกันชีวิตบาท การลงทุนเป็นไปตามมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(8) ทุนเรือนหุ้น

สหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นยกมา จำนวน.....บาท ระหว่างปีมีสมาชิกถือหุ้นเพิ่มขึ้น.....บาท ถอนคืนค่าหุ้น.....บาท ณ วันสิ้นปีมีทุนเรือนหุ้นคงเหลือ.....บาท การเก็บค่าหุ้นและการจ่ายคืนค่าหุ้นเป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์

(9) ทุนสำรองและทุนสะสมต่าง ๆ ณ วันสิ้นปีสหกรณ์มีทุนสำรอง จำนวน.....บาท มีทุนสะสมตามข้อบังคับและอื่น ๆ ดังนี้

- ทุนสาธารณประโยชน์ จำนวนบาท
- ทุนสงเคราะห์สมาชิกผู้ถึงแก่กรรม จำนวน.....บาท
- ทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผล จำนวน.....บาท

การใช้เงินทุนสะสมต่าง ๆ ในระหว่างปี เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ และได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

4. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

4.1 สหกรณ์กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินสด ระเบียบเกี่ยวกับเงินรับฝาก ระเบียบเกี่ยวกับการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และระเบียบเกี่ยวกับเงินให้กู้ขึ้นถือใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจในแต่ละด้าน แต่ไม่ได้กำหนดคู่มือในการปฏิบัติงานให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานถือใช้

ได้แนะนำให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พิจารณาจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งงานให้ชัดเจนเพื่อลดข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงานแล้ว

4.2 ระหว่างปีสหกรณ์ขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ จำนวน.....บาท มีลูกหนี้เงินกู้ที่ค้างชำระหนี้เกินกว่าสองปี จำนวน.....ราย เป็นเงิน..... บาท เนื่องจากลูกหนี้การค้ารายดังกล่าวไม่มีหลักประกันการชำระหนี้ ดังนั้น เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น สหกรณ์ควรติดตามเร่งรัดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(.....)

ผู้ตรวจสอบกิจการ

สถานที่..... (ที่สามารถติดต่อผู้ตรวจสอบกิจการได้)

.....

คำแนะนำการตรวจสอบกิจการสหกรณ์อย่างง่ายข้างต้นนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถนำไปทบทวนความรู้และนำไปปรับใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการได้ ตั้งแต่วันที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์มีมติเลือกตั้งให้เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ โดยสามารถนำไปปรับใช้ได้ตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การทำความเข้าใจกับสหกรณ์ ศึกษาการจัดแบ่งโครงสร้างการจัดองค์กร ระบบบัญชี การดำเนินงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ การประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถวางแผนการตรวจสอบกิจการได้ ครอบคลุมการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ รวมถึงการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการตรวจสอบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบในแต่ละเรื่อง จนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การสรุปผลการตรวจสอบและนำเสนอรายงานผลการตรวจสอบต่อที่ประชุมใหญ่ ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มคุณค่าและปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ดีขึ้นได้

.....